

ความขัดแย้งทางการเมืองและการขึ้นสู่อำนาจของกลุ่มผู้นำพลเรือน

การปกครองระบอบรัฐธรรมนูญในประเทศไทยนั้นเป็นผลเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 แต่จากลักษณะของการเปลี่ยนแปลงการปกครองในครั้งนั้นจะเห็นได้ว่าเป็นผลมาจากกลุ่มผู้ปกครองเป็นสำคัญ หากได้มาจากความต้องการหรือการเรียกร้องโดยทั่วไปของประชาชนไม่¹ เมื่อการเป็นเช่นนี้ การที่จะให้กระบวนการเมืองภายใต้โครงสร้างทางการเมืองปกครองดังกล่าวดำเนินไปในแนวทางประชาธิปไตยที่แท้จริงจึงเป็นไปได้ยากจริงอยู่ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 คณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองมีเจตนาแน่วแน่ที่จะนำเอาระบอบประชาธิปไตยมาใช้ แต่ความผิดพลาดของคณะผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองอยู่ที่ไม่สามารถทำให้กระบวนการเมืองดำเนินจากล่างไปสู่บนตามหลักการของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย² ฉะนั้นการเมืองการปกครองไทยภายใต้รัฐธรรมนูญที่มาที่แท้จริงของอำนาจจึงได้แก่กลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง กล่าวคืออำนาจทางการเมืองยังคงอยู่ที่ชนชั้นผู้ปกครอง โดยเฉพาะข้าราชการทหารและพลเรือนชั้นนำ³ หากได้เคลื่อนลงมาถึงประชาชนอย่างแท้จริงไม่ ลักษณะดังกล่าวจึงเป็นเหตุให้การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองการปกครองของไทยนับแต่ พ.ศ. 2475 เป็นผลสืบเนื่องมาจากการแตกแยกเชิงตึงเครียดในระหว่างกลุ่มบุคคลที่กุมอำนาจหรือในระหว่างผู้นำทางการเมืองด้วยกันเอง ประชาชนหาได้เข้าไปมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใดไม่

¹Walter F. Vella, The Impact of the West on Government in Thailand, (Berkley and Los Angeles : Univ.of California Press, 1955), P.397.

²พงศ์เทพย์ ศกุนตลาภิธ, ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย (พระนคร: สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนักคิดแห่งประเทศไทย, 2512), หน้า 12.

³D.G.E. Hall, A History of South - East Asia, (London: Macmillan & O.Ltd, 1960), P.677.

ในช่วงระยะเวลาก่อนการเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 นั้น การเมืองการปกครองไทยยังเป็นเรื่องของชนชั้นผู้ปกครองเช่นเคยเป็นมา ทั้งนี้เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวได้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในคณะผู้ก่อการกลุ่มคนกลุ่มตัวกันเอง คือฝ่ายจอมพล ป.พิบูลสงคราม กับฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โดยผู้นำทั้งสองฝ่ายพยายามดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อจัดฝ่ายตรงข้ามออกจากวงจรแห่งอำนาจและแสวงหาโอกาสในเหตุการณ์ทางการเมืองเพื่อให้เป็นประโยชน์แก่กลุ่มตนมากที่สุด

ภูมิหลังของความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างผู้นำในคณะผู้ก่อการกลุ่มคนกลุ่ม

ความขัดแย้งของบุคคลทั้งสองในคณะผู้ก่อการกลุ่มคนกลุ่มนี้สามารถพิจารณาได้จากบทบาททางการเมืองตั้งแต่ระยะเริ่มต้นกล่าวคือ จอมพล ป.พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะสมาชิกผู้ก่อตั้งและผู้นำที่สำคัญของคณะราษฎรต่างเป็นผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง บทบาทต่างๆ เหล่านี้เป็น การเปิดโอกาสให้บุคคลทั้งสองได้พยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองให้ทัดเทียมกันในเวลาต่อมา ถึงแม้ว่าในตอนต้นภายหลังจากเปลี่ยนแปลงการปกครองนายปรีดี พนมยงค์ จะได้รับการยกย่องในฐานะมันสมองของคณะราษฎรซึ่งถือเป็นตัวจักรสำคัญในการวางหลักการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยก็ตาม แต่การที่นายปรีดี พนมยงค์ ต้องประสบกับความยุ่งยากอันเนื่องมาจากปัญหาเค้าโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ จนต้องเดินทางออกนอกประเทศ ซึ่งเป็นเหตุให้บทบาททางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวต้องลดน้อยลง ในขณะที่เดิวก่อนจอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ก้าวขึ้นสู่ตำแหน่งผู้นำซึ่งแทนหน้าตัวบทบาทในการโค่นล้มรัฐบาลสุทธพระยามโนฯ เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2476⁴ และเป็นผู้นำฝ่ายรัฐบาลในการปราบปรามกบฏบวรเดชในระหว่างวันที่ 11-15 ตุลาคม พ.ศ. 2476⁵

ภายหลังเหตุการณ์การโค่นล้มรัฐบาลสุทธพระยามโนฯปรากฏว่านายปรีดี พนมยงค์ก็ได้เดินทางกลับเข้าประเทศ และเมื่อได้มีการสอบสวนแล้วว่ามีได้มีความนิคมเลื่อมใสในลัทธิ-

⁴ สุชิน คันคิณฑ, รัฐประหาร พ.ศ. 2490, หน้า 1-

⁵ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 22/2476," 18 ตุลาคม 2476.

คอมมิวนิสต์ ก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 22 กันยายน พ.ศ. 2477⁶ และต่อมาเมื่อวันที่ 9 สิงหาคม พ.ศ. 2480 จึงได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ⁷ ตำแหน่งในคณะรัฐมนตรีทั้งสอง ตำแหน่งนี้นับว่ามีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ซึ่งจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการอยู่ ดังนั้นการที่บุคคลทั้งสองมีความสำคัญในคณะรัฐบาลอย่างเท่าเทียมกันเช่นนี้ จึงเป็นโอกาสให้ต่างฝ่ายต่างแข่งขันกันสร้างบารมีทางการเมืองเพื่อเป็นพื้นฐานในอันที่จะก้าวไปสู่ตำแหน่งสูงสุดต่อไป

การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม

นอกจากจะใช้วิธีการแสวงหากำลังสนับสนุนจากกลุ่มนายทหารบกโดยตรงแล้ว จอมพล ป. พิบูลสงคราม ยังพยายามสร้างฐานอำนาจทางการเมืองด้วยการ

1. การส่งเสริมให้ราษฎรสนใจและนิยมในกิจการด้านอาหาร โดยการจัดตั้งหน่วยชุมชนทหารขึ้น ตลอดจนการส่งหน่วยทหารต่างๆ ไปเยี่ยม เข็มหมัก เรือนตามโรงเรียน ทั้งนี้เพื่อปลูกฝังความนิยมด้านอาหารให้แก่เด็กเร่ร่อนเหล่านี้⁸ การที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม มุ่งส่งเสริมให้ราษฎรสนใจในกิจการทหารดังกล่าวจึงเป็นผลให้ราษฎรนิยมในตัวจอมพล ป. พิบูลสงคราม ผู้ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แห่งอำนาจในหมู่ทหารด้วยเช่นกัน
2. ตัดกำลังผู้ให้การสนับสนุนฝ่ายตรงข้าม ด้วยเหตุที่สมัครพรรคพวกส่วนใหญ่ของนายปรีดี พนมยงค์ ได้แก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง และข้าราชการฝ่ายปกครอง ซึ่งเป็นลูกศิษย์วิชากฎหมายในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยที่พยายามตัดหนทางมิให้ฝ่ายทหารร่วมให้การสนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ด้วยการออกคำสั่งห้ามทหารประจำการเข้ารับการศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง⁹

⁶ ประเสริฐ บัณฑิตกุล, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 147.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 240.

⁸ หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2477

⁹ วิภา มโนพิโมกษ์, "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร" (วิทยานิพนธ์ปริญญา-มหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์ วิทยาลัยวิชาการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 138.

อย่างไรก็ตามในระยะเวลาคู่มาจอมพล ป พิบูลสงคราม ยังได้ดำรงตำแหน่ง
อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ตามข้อเสนอของสภามหาวิทยาลัย อันเป็นโอกาสให้
จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้สร้างฐานอำนาจในวงการศึกษาแข่งกับนายปรีดี พนมยงค์ อีกด้วย

3. การขยายอำนาจครอบคลุมหน่วยงานของนายปรีดี พนมยงค์ เพราะในระหว่าง
ที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมนั้น จอมพล ป
พิบูลสงคราม ได้เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีให้แต่งตั้งนายทหารสัญญาบัตรเข้ารับราชการ เป็น
ข้าหลวง และนายอำเภอตามจังหวัดต่างๆ ซึ่งเป็นจังหวัดชายแดนที่ติดต่อกับประเทศอาณานิคม
ของอังกฤษและฝรั่งเศส เพื่อประโยชน์ด้านการหาข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวทางทหารของ
ประเทศเพื่อนบ้าน¹⁰ ข้อเสนอถึงแม้จะเป็นวิธีการรักษาความมั่นคงปลอดภัยในประเทศ แต่
ก็เป็นการก้าวก้าวอำนาจของนายปรีดี พนมยงค์ เพราะการดำเนินการดังกล่าวเท่ากับเป็นการ
ถ่วงดุลอำนาจกับนักศึกษาที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
จึงสร้างความไม่พอใจให้กับนายปรีดี พนมยงค์ เป็นอย่างมากถึงกับขอลาออกจากตำแหน่ง -
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย¹¹

การสร้างฐานอำนาจทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์

นายปรีดี พนมยงค์ ได้ใช้วิธีสร้างฐานอำนาจทางการเมืองโดยการสร้างความนิยม
ในหมู่นักศึกษา ทั้งนี้เพราะถือว่าเป็นผู้ริเริ่มตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พร้อม
กับได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ประศาสน์การคนแรก¹² อย่างไรก็ตามการสร้างอิทธิพลในหมู่นักศึกษาที่สำคัญ
ในสำหรัผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งนับว่าเป็นฐานทาง
การเมืองที่สำคัญที่สุด เพราะนายปรีดี พนมยงค์ ได้ใช้วิธีการในระบบรัฐสภาตอน

¹⁰สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่
7/2478 และครั้งที่ 111/2478," 22 เมษายน 2478 และ 24 กันยายน 2478.

¹¹สมุทร สุรักชกะ, 26 การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย 2089-2507 (พระนคร:
โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์, 2507), หน้า 277-278.

¹²"ประกาศแต่งตั้งผู้ประศาสน์การมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง,"
การประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 46 ปี 2476 หน้า 707.

อำนาจฝ่ายตรงข้ามอยู่เสมอ เช่น การสนับสนุนให้นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จังหวัดอุบลราชธานี เปิดเผยกรณีการทุจริตเกี่ยวกับการซื้อชาติที่ดินพระคลังข้างที่ ซึ่งจอมพล ป พิบูลสงคราม มีส่วนพัวพันอยู่ด้วย ¹³

อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบการขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองของบุคคลทั้งสองแล้ว จะเห็นได้ว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นฝ่ายได้เปรียบอย่างมาก เนื่องจากมีกลุ่มทหารซึ่งเป็นองค์กรที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นและมีระเบียบวินัยเป็นฐานอำนาจที่มั่นคง ซึ่งไปถ่วงน้ำหนักสถานการณ์ทางการเมืองในระหว่างนั้นก็ยังมีอำนาจช่วยให้ทหารเข้ามามีบทบาทในทางการเมืองมากยิ่งขึ้น สถานการณ์ดังกล่าวนี้ได้แก่

1. สถานการณ์ภายในประเทศ

ในระหว่างหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไทยในประเทศไทยชาติย่อมต้องการผู้นำที่เข้มแข็ง เพื่อควบคุมสถานการณ์ต่างให้อยู่ในความสงบเรียบร้อย ดังนั้นการที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีจึงเป็นการเหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนั้นเป็นอย่างดี แม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ได้กล่าวถึงความสำคัญของการทหารในระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของการปกครองแก่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวว่า พระองค์มีพระราชประสงค์จะให้กองทหารทุกเหล่ามีความสามัคคีกัน และร่วมมือกันรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ¹⁴ ดังนั้นการที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเลือกจอมพล ป พิบูลสงคราม

¹³ กรณีที่ดินพระคลังข้างที่เป็นกรณีที่มีการโจษจันกันเมื่อก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง กอบโกยผลประโยชน์จากการซื้อที่ดินอันเป็นสมบัติของพระคลังข้างที่ด้วยวิธีการผ่อนส่งในราคาที่ถูกเป็นพิเศษ นายเลียง ไชยกาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี จึงได้ทำหนังสือยื่นเรื่องราวไปยังนายกรัฐมนตรี ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และประธานสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 21 กรกฎาคม 2480 ขอให้ดำเนินการไต่สวนเกี่ยวกับเรื่องนี้ และต่อมาในวันที่ 27 สิงหาคมจึงได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องพระคลังข้างที่ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร. โปรคตุ สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ให้คำรงค์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีในครั้งนั้น เอกสารของ เอกอัครราชทูตอังกฤษประจำประเทศไทย ถึงกับได้กล่าววิจารณ์ว่าเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยให้กำลังทหารเข้มแข็งและจะ เป็นการควบคุม สถานการณ์ต่างๆของประเทศเอาไว้ได้¹⁵

2. สถานการณ์ระหว่างประเทศ

ในระหว่างนั้นเป็นช่วงเวลา สถานการณ์ทางการเมืองในยุโรปอยู่ในภาวะ ตึงเครียดมีการแบ่งแยกออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายสัมพันธมิตร ซึ่งประกอบด้วยอังกฤษ ฝรั่งเศส และฝ่ายมหาอำนาจอักษะ อันประกอบด้วยเยอรมันนี อิตาลี และมีท่าทีว่า ความขัดแย้งระหว่างสองฝ่ายนี้จะรุกรานกลายเป็นสงครามโลก ถึงแม้ว่าเหตุการณ์ดังกล่าว จะเกิดขึ้นในยุโรป แต่ชาวไทยก็ได้รู้ข่าวความเป็นไปโดยผ่านทางสื่อมวลชน จึงเป็นเหตุให้ รัฐบาลเริ่มระดมกำลังทหารและอาวุธเพิ่มขึ้นเพื่อเตรียมรับสถานการณ์ โดยการเพิ่มงบประมาณ ประจำปีในกิจการทหารมากขึ้น ภาวะตึงเครียดเช่นนี้เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้เห็นถึงความสำคัญของความเข้มแข็งเด็ดขาดแบบทหารในตัวผู้นำประเทศ

ด้วยเหตุดังกล่าวบทบาททางการเมืองของจอมพล ป พิบูลสงคราม จึงก้าวรุดหน้า ไปอย่างมากจนถึงกับได้รับการแต่งตั้งให้คำรงค์ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2481¹⁶ ภายหลังจากที่รัฐบาลชุดพระมหาลาออกเนื่องจากเหตุในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เรื่องให้กำหนดรายละเอียดงบประมาณให้แจ่มแจ้ง ความขอเสนอของนายถวิล อุดล ผู้แทนราษฎร จังหวัดร้อยเอ็ด

ในช่วงเวลาที่ตามมาจึงเห็นได้ว่าทั้งจอมพล ป พิบูลสงคราม และนายปรีดี พนมยงค์ ได้พยายามแข่งขันกันสร้างฐานอำนาจทางการเมืองอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นจึงทำให้บุคคลทั้งสอง ขัดแย้งกันอยู่เสมอๆ สำหรับในช่วงระยะเวลาก่อนการเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่ง- ราชอาณาจักรไทยฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 นั้น บุคคลทั้งสองได้พยายามชิงความได้

¹⁵ สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 371/21053

¹⁶ "ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี," ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม 54 ตอนที่ 58 (16 ธันวาคม 2481): หน้า 706.

เปรียบในเหตุการณ์ทางการเมือง เช่น ในเหตุการณ์สงครามอินโดจีนฝรั่งเศส หรือที่สำคัญคือเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเหตุการณ์ต่างๆ เหล่านี้มีผู้นำทั้งสองฝ่ายไต่หน้ามาใช้เป็นเครื่องมือในการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นในทางการเมืองซึ่งกันและกันอย่างเปิดเผยและเป็นรูปธรรมมากขึ้น ซึ่งจะได้อธิบายในรายละเอียดต่อไปนี้คือ

ความขัดแย้งในกรณีสงครามอินโดจีนฝรั่งเศส

ภายหลังที่ได้ยอมแพ้เยอรมันในสมรภูมิการสู้รบในสงครามโลกครั้งที่สองภาคพื้นยุโรปแล้ว รัฐบาลฝรั่งเศสก็ได้เร่งรัดให้ฝ่ายไทยหากศึกษาไม่รุกรานซึ่งกันและกันซึ่งลงนามกันเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2483 ให้มีผลบังคับใช้¹⁷ แต่ฝ่ายไทยได้ยื่นข้อเสนอมให้การปักปันเขตแดนระหว่างกันให้แน่นอนเรียบร้อยเสียก่อน ซึ่งฝรั่งเศสไม่ยอมตกลงด้วย จึงเป็นเหตุให้เหตุการณ์ชายแดนระหว่างไทย-อินโดจีนทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นจนกระทั่งเกิดการปะทะกันในที่สุดประเทศไทยจึงต้องประกาศสงครามกับอินโดจีนเมื่อวันที่ 7 มกราคม 2483¹⁸ และต่อมาในวันที่ 12 พฤศจิกายน 2483 จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด ทั้งนี้เพื่อให้มีอำนาจสิทธิขาดในการบังคับบัญชาทหารหน่วยต่างๆ

การประกาศสงครามกับอินโดจีนในครั้งนี้รัฐบาลอ้างว่าเป็นความต้องการของประชาชน เพราะเห็นได้ว่านิสิตนักศึกษาและประชาชนได้เดินขบวนสนับสนุนการดำเนินการของจอมพล ป.พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 8 ตุลาคม 2483¹⁹ อย่างไรก็ตามสำหรับ

¹⁷ วิชา มโนทิโมกซ์, ความขัดแย้งภายในพระราชกรณียกิจ, หน้า 142.

¹⁸ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 36/2483", 13 พฤศจิกายน 2483.

¹⁹ เมื่มนักศึกษามหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ซึ่งเป็นลูกศิษย์ของนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้เดินขบวนสนับสนุนการดำเนินการของรัฐบาลในครั้งนี้ด้วย ซึ่งทำให้นายปรีดี พนมยงค์ไม่พอใจมากถึงกับกล่าวคำหยาบคายในที่ประชุม โปรตกุ จุฑมณีนันท์, ชีวการต่อสู้ของจอมพล ป.พิบูลสงคราม (พระนคร:โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2496),

นายปรีดี พนมยงค์ ไม่เห็นด้วยกับเหตุการณ์ครั้งนี้ คงจะเห็นได้จากข้อความที่สมานากับ เซอร์ โจชวย ทรอสบี ซึ่งสรุปได้ว่า ²⁰

... เขมรคงไม่ต้องการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของไทย เพราะไม่สามารถพัฒนาประเทศ ให้ดีขึ้นได้ ประเทศไทยไม่อาจจัดหาขายแพทย์ วิศวกรหัวถนน หรือเจ้าหน้าที่สุขาภิบาล ให้แก่เขมรได้ ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยเองก็มีอยู่ชานาญการเหล่านี้เพียงไม่กี่คน นอกจากนี้เขมรยังเป็นดินแดนกันชนระหว่างไทยกับจีนด้วย ถ้าไทยผนวกดินแดนเขมรเข้า ด้วยกันแล้วก็อาจเกิดปัญหาเกี่ยวกับจีนได้ . . .

นอกจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ยังได้คัดค้านการดำเนินการดังกล่าวเพราะเห็นว่า เป็น กลางของฝ่ายญี่ปุ่นที่ขู่งให้ไทยใช้กำลังโจมตีต่อดินแดนอินโดจีนเพื่อหาโอกาสที่ญี่ปุ่นจะเคลื่อน กำลังเข้ายึดอินโดจีนในภายหลัง และจะคุกคามไทยได้สะดวกขึ้น รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม จึงควรสงวนกำลังไว้ป้องกันการรุกรานจากญี่ปุ่นจะเป็นการสมเหตุสมผลกว่า อย่างไรก็ตาม อาจกล่าวได้ว่าเหตุผลสำคัญที่ทำให้ นายปรีดี พนมยงค์ ไม่เห็นด้วยกับการดำเนินการของ จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็คือเหตุการณ์ดังกล่าวเป็นการเพิ่มบทบาททางการเมืองและสร้างความ นิยมในหมู่ประชาชนให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการที่กองทัพสามารถยึดดินแดนอินโดจีนกลับคืนมา ได้แม้จะเป็นเพียงบางส่วนก็ตาม ทำให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้รับพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯพระราชทานยศ จอมพล จอมพลเรือ จอมพลอากาศ ²¹

ความขัดแย้งในกรณีการเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นในสงครามโลกครั้งที่สอง

ในระยะต้นของสงครามโลกครั้งที่สอง ประเทศไทยได้ประกาศตัวเป็นกลาง ²²ไม่ เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง โดยมีประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติความเป็นกลางทั้งนี้เพื่อ ความเที่ยงธรรมในสถานการณ์สงคราม อย่างไรก็ตามเพื่อความปลอดภัยของประเทศชาติ

²⁰สถาบันไทยคดีศึกษา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 371/22215

²¹"ประกาศพระราชทานยศจอมพล จอมพลเรือ จอมพลอากาศ," การประชุมกฎหมายประจำศก เล่มที่ 54 ปี 2484 หน้า 824 และ 828.

²²"ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลางพุทธศักราช 2482," ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม 56 ตอนที่ 34 (5 กันยายน 2482): หน้า 847.

รัฐบาลจึงได้ลงนามในกติกาสัญญาไม่รุกรานกับรัฐบาลฝรั่งเศสและรัฐบาลอังกฤษในวันที่ 12 มิถุนายน 2483 และลงนามกับรัฐบาลญี่ปุ่นที่กรุงโตเกียวในวันเดียวกัน แต่ต่อมาภายหลัง รัฐบาลไทยทราบว่าไม่อาจรักษาความเป็นกลางไว้ตลอดไป เพราะเหตุผลทางยุทธศาสตร์ กล่าวคือ ญี่ปุ่นต้องการยึดสิงคโปร์ซึ่งเป็นที่ตั้งฐานทัพเรือของอังกฤษ แต่ญี่ปุ่นไม่สามารถส่งทหารขึ้นบกที่สิงคโปร์ได้เนื่องจากจะได้รับการต่อต้านอย่างหนัก ในขณะที่ญี่ปุ่นก็ไม่สามารถยกพลขึ้นบกที่พม่าหรืออินเดียน ซึ่ง เป็นอาณานิคมของอังกฤษได้เช่นเดียวกัน เพราะต้องเดินเรือผ่านน่านน้ำซึ่งอังกฤษมีอิทธิพลอยู่ ดังนั้นการยกทัพผ่านประเทศไทยไปยังดินแดนของอังกฤษ จึงเป็นวิธีที่สะดวกที่สุด ดังนั้นจอมพล ป.พิบูลสงคราม จึงได้แสดงความเห็นแก่ชาวกัมพูชาของต่างประเทศของไทยในช่วงเวลานี้ต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2484 ว่า ประเทศไทยไม่อาจรักษาความเป็นกลางอยู่ได้ตลอดไป จะต้องตัดสินใจเข้าร่วมรบกับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง พร้อมกันนี้ก็ได้อธิบายความเห็นจากที่ประชุมว่าไทยควรจะเข้าข้างฝ่ายอังกฤษหรือญี่ปุ่น ทั้งนี้เพื่อความมั่นใจว่า ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะต้องเดินทัพผ่านประเทศไทยอย่างแน่นอน²³

การประชุมคณะรัฐมนตรีในครั้งนี้นี้ที่ประชุมก็ไม่อาจตัดสินใจว่าจะเข้าร่วมรบกับฝ่ายใด จนกระทั่งในวันที่ 7 ธันวาคม 2484 ญี่ปุ่นได้ยกพลขึ้นบกที่ชายฝั่งอ่าวไทยทางตอนใต้และได้มีการปะทะกันระหว่างกำลังของทั้งสองฝ่าย เหตุการณ์ครั้งนี้ฝ่ายไทยก็ไม่อาจสั่งการให้ดำเนินการอย่างใดได้ เนื่องจากจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม และผู้บัญชาการทหารสูงสุด เดินทางไปตรวจราชการที่จังหวัดพระตะบอง ครั้นเมื่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม เดินทางกลับถึงกรุงเทพฯ แล้วจึงได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่นที่ขออนุญาตเดินทัพผ่านประเทศไทยไปยังพม่าและมลายู เมื่อมีการอภิปรายกันพอสมควรแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม ก็ตัดสินใจให้ระงับการต่อสู้และยินยอมให้ญี่ปุ่นเดินทัพผ่านประเทศไทยได้เมื่อเวลา 07.30 น. ของวันที่ 8 ธันวาคม 2484²⁴

²³ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 10/2484," 26 กุมภาพันธ์ 2484. (ลับ)

²⁴ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ, ครั้งที่ 1/2484," 9 ธันวาคม 2484.

หลังจากฝ่ายไทยยินยอมให้เดินทัพผ่านได้แล้ว ฝ่ายญี่ปุ่นได้ยื่นข้อเสนอต่อจอมพล ป.พิบูลสงคราม 4 ข้อว่าจะเลือกลักษณะความสัมพันธ์กับฝ่ายญี่ปุ่นในรูปแบบใด ซึ่งข้อเสนอนี้มีสาระสำคัญดังนี้²⁵

1. ลงนามในความสัมพันธทางการทูตและการป้องกันประเทศไทยร่วมกัน
2. เสนอให้เข้าเป็นไครภาคีสถิตตามสัญญาไครภาคี ซึ่งได้มีการลงนามระหว่างผู้นำประเทศเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น
3. ยินยอมให้กองทัพญี่ปุ่นผ่านประเทศไทยพร้อมอำนาจความสะดวกให้ทุกอย่าง รวมทั้งป้องกันมิให้มีการปะทะกันเกิดขึ้น
4. ฝ่ายญี่ปุ่นและฝ่ายไทยรับว่าจะป้องกันประเทศไทยร่วมกันและตกลงในเรื่องความร่วมมือทางการทหาร

ในการประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่นนั้นปรากฏว่าความคิดเห็นได้แตกแยกกันเป็น 3 ฝ่ายคือ²⁶

1. ผู้ที่มีความเห็นว่าควรร่วมมือกับฝ่ายญี่ปุ่นได้แก่ พลอากาศตรี มุณี มหาสันตะเวช ยืนศรีรังสฤษดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรธิการ นายพลตรีเปา เพ็ชรเลิศบริภัณฑ์อุทกกิจ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐการ นาวาเอกฉวีวัชร์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม นายพลตรีพิชิต เกียรติศักดิ์พิชิต รัฐมนตรี พันโทมังกรพรหมโยธี รัฐมนตรี หม่อมหลวงเศษ สนิทวงศ์ รัฐมนตรี นายอุทัย แสงมณี รัฐมนตรี นายวิจิตร วิจิตรวาทการ รัฐมนตรี และนายโป-ระ วัฒนาหาร รัฐมนตรี
2. นายปรีดี พนมยงค์ เป็นรัฐมนตรีผู้เดียวที่ไม่เห็นด้วยต่อข้อเสนอของฝ่ายญี่ปุ่น

²⁵สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ ๕๕๘,"

8 ธันวาคม 2484.

²⁶เรื่องเดียวกัน.

โตเห็นความเห็นว่าฝ่ายไทยไม่ควรผูกพันกับญี่ปุ่น โดยการทำข้อตกลงร่วมกันตั้งข้อเสนอดีที่ได้นั้นมา การกระทำในรูปการยินยอมให้เดินทัพผ่านไปกก็เพียงพอแล้ว

3. รัฐมนตรีคนอื่นๆไม่มีได้ออกความเห็นแต่ประการใด

ถึงแม้ว่านายปรีดี พนมยงค์ จะไม่เห็นด้วยกับการร่วมมือกับญี่ปุ่น แต่ก็ได้คัดค้านมติคณะรัฐมนตรี จนกระทั่งมีการประชุมเกี่ยวกับการร่วมมือทางการทหารกับญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2484 นายปรีดี พนมยงค์ จึงได้กล่าวคัดค้านการตัดสินใจของรัฐบาลความว่า ²⁷

ที่ผมจะพูดต่อไปนี้ขอให้ถือว่า ในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผมคนหนึ่งที่มีส่วนทำตั้งแต่ต้นเหมือนกัน ซึ่งทุกคนก็ย่อมจะรู้แล้ว ความรักชาติผมก็ไม่ยอมที่จะให้ใคร ยิ่งกว่าผม อย่างน้อยๆเท่ากับผมก็ยังไม่ยอม เพราะฉะนั้นขอให้ผมได้พูด แม้แต่ผมจะเป็นอันตรายก็ไม่ว่า ในการที่ได้แสดงความเห็นมาตั้งแต่ต้นหรืออะไรนั้นผมไม่ได้เข้าข้างอังกฤษหรืออะไร ผมมุ่งแต่ชาติไทย ประมวลเหตุการณ์ทางการเมืองที่เราจะได้วินิจฉัยนั้นมันก็มีทั้งสองเสียง บางเสียงที่ว่าญี่ปุ่นจะชนะก็มี บางเสียงที่ว่าอังกฤษจะชนะก็มี สำหรับเรื่องรบหรือไม่นั้นเมื่อวันนั้นเราคงลงกันไปบนทางที่เห็นว่าเมื่อไม่รบแล้ว เราเลือกเอาทางเบาที่สุดก็รู้-สึกว่าเป็นการเสียชื่อเหมือนกัน ซ้อหารือใหม่ไปประเด้นอยู่ที่ไหน ถ้าประเด้นอยู่ที่เรา จะถูกเกียรติยศของชาติก็จะเสียเกียรติทั้งชั้นทั้งล่อง คือที่แรกเราไม่รบ ที่หลังเรารบเข้า เรากลับไปกลับมา ผมคิดว่าจะเสียทั้งชั้นทั้งล่อง เพราะฉะนั้นมีทางใดบ้างที่จะให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามสัญญาที่ได้ตกลงไป แล้วเมื่อไม่ปฏิบัติตาม เขาเองก็จะเป็นฝ่ายที่ผิด เราควรพยายามทำให้เป็นไปตามข้อที่ได้ตกลงกันอย่างไรก็ตาม ผมก็ไม่ทราบ ผมคิดว่าผมคนหนึ่งที่ได้ก่อการ เปลี่ยนแปลงการปกครองมาก็มุ่งหวังที่จะให้ชาติบ้านเมืองเจริญ คิดว่าครั้งนี้เป็นครั้งที่สำคัญที่สุดสำหรับชื่อเสียงของประเทศชาติและคณะรัฐบาลด้วย ถ้าเราหวนกลับไปเล่นพวกเดี๋ยวก่อนเข้า อ้าวพูดถึงผลของสงครามจะเป็นอย่างไร คงทราบด้วยกันทั้งสิ้นหนทางที่ดีที่สุดสำหรับเราจะได้ในเวลา นี้ เราจะมีทางให้เขาปฏิบัติตามอย่างไรตามข้อสัญญา

อย่างไรก็ตามรัฐมนตรีท่านอื่นๆก็ไม่อาจตัดสินใจได้ว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป ที่ประชุมจึงได้มีมติว่าประเทศไทยไม่มีทางเลือกอื่นใดนอกจากกระชับความสัมพันธ์กับฝ่ายญี่ปุ่นให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ²⁸

²⁷ สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่พิเศษ,"

11 ธันวาคม 2484.

²⁸ เรื่องเดียวกัน.

จึงเห็นได้ว่าความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งยังไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมมากนักในช่วงเริ่มต้น บัดนี้ได้ก้าวมาถึงจุดแตกหักแล้วภายหลังจากที่รัฐบาลได้ยินยอมให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านประเทศไทยเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งยึดมั่นในหลักการของข้อตกลงที่เพียงให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านดินแดนไทยเท่านั้น ได้แสดงท่าทีโต้แย้งอย่างรุนแรงในกรณีนี้ญี่ปุ่นจะขอหาความตกลงเรื่อง เศรษฐกิจ และการคลังเพิ่มเติม ด้วยเหตุนี้ในฐานะรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง จึงได้คัดค้านข้อเสนอของญี่ปุ่นที่ขอกู้เงินจากรัฐบาลไทยงวดแรกจำนวน 80 ล้านเยน²⁹ เพราะเห็นว่าการขอกู้เงินจำนวนดังกล่าวนี้ จะทำให้ฝ่ายไทยต้องพิมพ์ธนบัตรเพิ่มมากขึ้น ซึ่งจะ เป็นผลให้ มีธนบัตรหมุนเวียนในตลาดมาก อันเป็นเหตุให้เกิดภาวะเงินเฟ้อ แนวทางแก้ไขนั้นรัฐบาลไทยควรปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าว และให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้เองภายในกองทัพในลักษณะ "Invasion Note" เพื่อว่าสงครามโลกสิ้นสุดลงก็จะได้ประกาศยกเลิกโดยง่าย³⁰

อย่างไรก็ตามจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ยินยอมให้ญี่ปุ่นกู้เงินงวดแรกโดยไม่มีเงื่อนไข คัดค้านของนายปรีดี พนมยงค์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง ทั้งนี้เพราะเห็นว่าข้อเสนอของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ให้ญี่ปุ่นพิมพ์ธนบัตรขึ้นใช้เองในลักษณะ "Invasion Note" แล้วประกาศยกเลิกเมื่อสงครามยุตินั้น เป็นการแสดงว่าไทยสูญเสียเอกราชและอธิปไตยไป การคัดค้านไม่ยอมให้ฝ่ายญี่ปุ่นกู้เงินในครั้งนี้ทำให้ฝ่ายญี่ปุ่นไม่พอใจนายปรีดี พนมยงค์ เป็นอันมาก เป็นเหตุให้เอกอัครราชทูตญี่ปุ่นประจำประเทศไทย นายฮุโอบากามิ เข้าพบจอมพล ป พิบูลสงคราม และเสนอให้ปลดนายปรีดี พนมยงค์ ออกจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ยินยอมปฏิบัติตามโดยให้ พล.ต.อ. หลวงอดุลยเดชจรัส ไปแจ้งแก่นายปรีดี พนมยงค์ ให้ลาออก

²⁹ เทียบเป็นเงินบาทประมาณ 50,246,770 บาท (อัตราแลกเปลี่ยนขณะนั้น 1.59 เยน ต่อ 1 บาท) โปรดดูหนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 31 ธันวาคม 2484.

³⁰ ทีวี บุญชฤงกู, "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก" ศึกษานักข่าวแห่งประเทศไทย(ราชธรรม), เมืองแรกประชาธิปไตย : บันทึกความทรงจำของ- ผู้อยู่ในเหตุการณ์สมัย พ.ศ. 2475-2500 (พระนคร: มิตรณภาพารพิมพ์, 2516), หน้า 312-

จากตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้ง เป็น
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์³¹ เหตุการณ์ดังกล่าวจึงทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ไม่มีตำแหน่ง
 ที่มีอำนาจทางการเมืองอีกต่อไป³² นอกจากตำแหน่งอันทรงเกียรติเท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่งจะ
 เห็นได้ว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ใช้โอกาสทางการเมืองในขณะนั้นจัดนายปรีดี
 พนมยงค์ ออกจากวงการเมือง เป็นผลสำเร็จอีกขั้นหนึ่ง

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ ได้เพิ่มมาก
 ขึ้นเมื่อปรากฏว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ยินยอมทำกติกาสัญญาสัมพันธไมตรีกับญี่ปุ่นเมื่อ
 วันที่ 21 ธันวาคม 2484³³ สัญญาสัมพันธไมตรีนี้มีลักษณะของความร่วมมือกันทั้งทางด้าน
 การทหาร เศรษฐกิจและการเมือง ซึ่งนับว่าผิดกับข้อเสนอเดิมของฝ่ายญี่ปุ่น เมื่อวันที่ 10
 ธันวาคม 2484 ที่ให้ฝ่ายไทยร่วมลงนามในสัญญาความร่วมมือทางทหารซึ่งรัฐบาล
 จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ยินยอมร่วมลงนามด้วย แต่ยังไม่เห็นที่รัฐบาลจะเสนอสัญญาดังกล่าว
 ต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ฝ่ายญี่ปุ่นก็บอกเลิกสัญญาและเสนอให้จัดทำสัญญาสัมพันธไมตรีแทน
 เกี่ยวกับการร่วมลงนามในสัญญาดังกล่าวได้สร้างความไม่พอใจให้กับนายปรีดี พนมยงค์
 เป็นอันมาก เนื่องจากสัญญาที่ฝ่ายญี่ปุ่นเสนอมาเป็นการขัดต่อหลักการดั้งเดิมที่ยินยอมแค่
 เพียงให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านดินแดนเท่านั้นโดยไม่ยอมรับร่วมมือในด้านอื่นอีก ไม่ว่าจะเป็นด้าน
 การทหาร เศรษฐกิจและการเมือง ความไม่พอใจดังกล่าวได้มีมากขึ้นและได้แสดงออกอย่าง
 เปิดเผย โดยไม่ยอมรับลงนามในพระบรมราชโองการประกาศสงครามต่อบริเตนใหญ่และ

³¹ จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้เสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 16
 ธันวาคม 2484 ให้แต่งตั้งนายปรีดี พนมยงค์ เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ แทน
 เจ้าพระยาอรรคราช ซึ่งได้ถึงแก่กรรม

³² ในวันเดียวกันที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์นั้น
 ปรากฏว่านายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ลาออกจากสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประ เภท
 สองด้วย

³³ "สัญญาสัมพันธไมตรีระหว่างไทย-ญี่ปุ่น", การประชุมกฎหมายประจำสภ เล่มที่ 54
 ปี 2484 หน้า 1441-1443.

สหรัฐอเมริกา เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485³⁴

ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ ในขณะนี้สามารถกล่าวได้ว่าถึงขั้นแตกหักกันแล้ว หลังจากที่เคยเห็นพ้องต้องกันให้ญี่ปุ่นเคลื่อนทัพผ่านประเทศเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุที่จอมพล ป พิบูลสงคราม

³⁴ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 นั้นปรากฏว่าภายหลังการจัดทำกติกาสัมพันธไมตรีแล้ว ฝ่ายญี่ปุ่นได้เร่งรัดให้รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ประกาศสงครามต่ออังกฤษและสหรัฐด้วย เนื่องจากญี่ปุ่นกำลังทำสงครามคืบหน้าไปมากจึงเป็นห่วงแนวหลังว่าจะไม่ปลอดภัย ประกอบกับยังมีความกังวลในท่าทีของรัฐบาลไทย ฝ่ายญี่ปุ่นจึงได้เสนอให้ไทยเข้าร่วมสงครามด้วย เมื่อเป็นเช่นนั้นหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศจึงเสนอต่อจอมพล ป พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ให้นำเรื่อง การประกาศสงคราม เสนอต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2485 ซึ่งผลปรากฏว่าที่ประชุมลงมติเห็นชอบด้วยกับการประกาศสงครามในครั้งนี้

การประกาศสงครามกับอังกฤษและ สหรัฐกล่าวได้ว่าเกิดขึ้นโดยความริเริ่มของจอมพล ป พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีและหลวงวิจิตรวาทการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นสำคัญ โดยจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ลงนามในคำประกาศสงครามก่อนแล้วจึงส่งเรื่องไปให้คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนาม ซึ่งในขณะนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ไม่ได้อยู่ในกรุงเทพฯ ได้เดินทางไปอยู่ที่อยุธยา เนื่องจากทราบดีว่าคณะรัฐมนตรีกำลังตัดสินใจที่จะประกาศสงครามร่วมกับฝ่ายญี่ปุ่น ดังนั้นจึงเขียนเหตุให้การประกาศสงครามในครั้งนี้มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ลงนามจริงเพียงสองท่าน ได้แก่ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ และเจ้าพระยาพิชัยเฉลิมพรโยธิน ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เท่านั้น อย่างไรก็ตามพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ได้รับสั่งให้ประกาศชื่อนายปรีดี พนมยงค์หนึ่งในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ลงไปด้วยแม้จะไม่ได้ลงนามจริงก็ตาม อย่างไรก็ตามที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ลงมติเห็นชอบกับการดำเนินการของรัฐบาลในครั้งนั้น .โปรดดูสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยวิสามัญ ครั้งที่ 8 /2485," 29 มกราคม 2485.

ได้ดำเนินนโยบายต่อญี่ปุ่นไปเป็นลักษณะที่ขัดกับความคิดเห็นของนายปรีดี พนมยงค์ อย่างชัดเจน กล่าวคือในขณะที่นายปรีดี พนมยงค์ เห็นว่าไม่ควรร่วมมือกับญี่ปุ่นไม่ว่าในลักษณะใดๆ ทั้งสิ้น การยินยอมให้เคลื่อนทัพผ่านประเทศก็เป็นการเพียงพอแล้ว เพราะการดำเนินการดังกล่าวฝ่ายสัมพันธมิตรจะได้ไม่เห็นว่าประเทศไทยละเมิดสภาพความเป็นกลางตามที่ได้ประกาศไว้ก่อนแล้ว แต่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับตัดสินใจเข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น โดยยินยอมให้ความร่วมมือในทุกด้านจนถึงขั้นประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ ด้วยเหตุนี้ นายปรีดี พนมยงค์ จึงมีความพอใจและยินยอมพ้นจากตำแหน่งในคณะรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม และดำเนินการวางแผนต่อต้านญี่ปุ่นและโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างลับๆ ขึ้น

แผนการต่อต้านญี่ปุ่นและโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ของกลุ่มผู้นำพลเรือน

ความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ กรณีการนำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นจนถึงขั้นร่วมเป็นพันธมิตร ตลอดจนประกาศสงครามกับอังกฤษและสหรัฐ ดังที่กล่าวมาแล้ว ทำให้นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งถูกปลดออกจากคณะรัฐมนตรีและได้รับการแต่งตั้งให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ มองไม่เห็นหนทางที่จะร่วมมือกับรัฐบาลได้อีกต่อไป จึงได้เริ่มวางแผนการต่อต้านญี่ปุ่นและโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม อย่างลับๆ ขึ้น³⁵

ประเด็นข้อขัดแย้งดังกล่าวทำให้ผู้นำฝ่ายพลเรือนโดยเฉพาะนายปรีดี พนมยงค์ และพรรคพวกได้เล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องแก้ไข เพื่อป้องกันเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น

³⁵ เมื่อนายปรีดี พนมยงค์ ยินยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เกี่ยวกับเรื่องนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ได้ชี้แจงถึงเหตุผลของการยินยอมในภายหลังว่า "ตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ โดยเนื้อแท้แล้วไม่มีภาระมากจึงเป็นการสะดวกสำหรับการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นเป็นการลับ นอกจากนั้นยังทำให้พ้นจากการอยู่ร่วมในคณะรัฐบาลที่ร่วมมือกับญี่ปุ่น โปรศุภ. ปรีดี พนมยงค์, "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" สมาคมนักข่าวแห่งประเทศไทย (รวบรวม), เบื้องแรกประชาธิปไตย (พระนคร: มิตรณภาพารพิมพ์, 2516), หน้า 62.

ซึ่งจะทำให้ไทยเป็นฝ่ายเสียเปรียบเมื่อสงครามยุติ จึงวางแผนการที่จะจัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นขึ้น
 ในดินแดนของฝ่ายสัมพันธมิตร หรือหาทางจัดตั้งรัฐบาลไทยอิสระที่จังหวัดนครสวรรค์ แต่
 แผนการเหล่านี้ก็มีอุปสรรคทำให้ดำเนินการไม่ได้ ทั้งนี้เพราะฝ่ายญี่ปุ่นได้วางกำลังทหารป้องกันการ
 การหลบหนีออกนอกประเทศ เป็นเหตุให้บุคคลสำคัญไม่สามารถหลบหนีออกไปได้ ส่วนท้องที่
 บริเวณภาคเหนือฝ่ายญี่ปุ่นก็ได้วางกำลังไว้อย่างแน่นหนา³⁶ ฝ่ายพลเรือนจึงต้องเปลี่ยนแผนการ
 โดยการจัดตั้งขบวนการเสรีไทย (The Free Thai Movement) ขึ้นและเริ่ม
 ดำเนินการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร³⁷ แต่การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยต้องสะดุดลง
 เมื่อได้พิจารณาว่าการดำเนินงานจะไม่ประสบความสำเร็จได้เลย ถ้าไม่สามารถโค่นล้ม
 รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ให้พ้นจากอำนาจเสียก่อน เพราะแม้ว่าจะสามารถจัดตั้งรัฐบาล
 อิสระขึ้นได้ก็จะมีกำลังคนในการดำเนินงานหรือแม้แต่จะทำการต่อต้านญี่ปุ่น ณะด้วยความ
 จำเป็นทางการเมืองดังกล่าว ฝ่ายพลเรือนจึงต้องวางแผนการกู้ชาติไปพร้อมกับแผนการโค่น
 ล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ทั้งนี้โดยมีหลักปฏิบัติ 4 ประการด้วยกันคือ³⁸

1. พยายามโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม
2. พยายามก่อวินาศกรรมต่อฝ่ายญี่ปุ่น
3. พยายามติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตร
4. พยายามโฆษณาชวนเชื่อเพื่อบ่อนทำลายความเชื่อถือ และความนิยมของประชาชน
 ที่มีต่อรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม และฝ่ายญี่ปุ่น ตลอดจนชักชวนประชาชนให้เกิดความสับสน

³⁶ ไข่มุก (นามแฝง), ประชาธิปไตยในรอบ 42 ปี (พระนคร: แพร์พิทยา-
 อินเตอร์เนชั่นแนล, 2517), หน้า 314.

³⁷ ทวี บุญยเกษตร, "ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยระหว่างสงครามโลก
 ครั้งที่ 2" เรียบเรียงโดยดิเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง (พระนคร:
 ไทยวัฒนาพานิช, 2509), หน้า 206.

³⁸ จำกิต พลางกูร, "บันทึกเรื่องการกู้ชาติ" เรื่องเดียวกัน, หน้า 569-573.

เชื่อมั่นฝ่ายสัมพันธมิตรและขบวนการเสรีไทย

พร้อมกันนี้ นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งเป็นหัวหน้าขบวนการเสรีไทยในประเทศ ได้จัดส่งตัวแทนไปติดต่อกับรัฐบาลอังกฤษและสหรัฐฯ เพื่อทำความเข้าใจในการดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยและชี้แจงให้เห็นว่า การที่ประเทศไทยได้ประกาศสงครามต่อฝ่ายสัมพันธมิตรนั้น มิใช่เป็นความประสงค์หรือเจตนาของประชาชนชาวไทย แต่เป็นเรื่องของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ร่วมมือกับฝ่ายผู้ปกครองทำการขึ้นเอง อีกทั้งยังเป็นการประกาศที่ไม่ถูกต้องตามระเบียบ³⁹ ผลจากการติดต่อกับฝ่ายสัมพันธมิตรทำให้ขบวนการเสรีไทยในประเทศไทยสามารถประสานงานกับขบวนการเสรีไทยในสหรัฐซึ่งมี ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นหัวหน้าอีกทั้งขบวนการเสรีไทยในอังกฤษอีกด้วย⁴⁰

การดำเนินงานของขบวนการเสรีไทยรุกหน้าไปอย่างได้ผล บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งเป็นจำนวนมากได้หันมาให้การสนับสนุน ซึ่งเป็นผลให้นายปรีดี พนมยงค์ได้รับความนิยามเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ในขณะที่เดียวกันนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้ร้องขอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งได้ให้ความร่วมมืออยู่ในขณะนั้น ไปดำเนินการจัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นในท้องที่ต่างจังหวัด เช่น จัดตั้งที่สกลนคร (โดยนายเตียง ศิริขันธ์) อุบลราชธานี (โดยนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์) ร้อยเอ็ด (โดยนายวิล อุดล) อุตรธานี (โดยนายอ้วน นาคทรพร) อุตรดิตถ์ (โดยนายเที่ยง ศรีจันทร์) ฯลฯ⁴¹ นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจาก

³⁹ นายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะผู้สำเร็จฯ มีได้ร่วมลงนามในประกาศสงครามด้วย และมีผู้สำเร็จฯ ลงนามเพียงสองคน คือ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จฯ และเจ้าพระยาพิชัยเมทรโยธิน ผู้สำเร็จฯ เท่านั้น โปรดดู เนคร เชมะโยธิน, งานใต้ดินของ พ.อ. โยธี (พระนคร: ณะการพิมพ์, 2500), หน้า 393-395.

⁴⁰ โทษน้อย (นามแฝง), ประชาธิปไตยในรอบ 42 ปี, หน้า 351.

⁴¹ สมุหฯ สุรักชชะ, 26 การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย 2089-2507, หน้า 323.

รัฐมนตรีบางคนในคณะรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม เช่น หลวงอดุลเดชจรัส หลวงสังวรวิบูลย์กิจ นายติเรก ชัยนาม นายทวี บุญยเกตุ นายทอง อภัยวงศ์ โดยเฉพาะ หลวงอดุลเดชจรัส ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมตำรวจได้ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยนายปรีดี พนมยงค์ และได้จัดส่งตำรวจที่เข้าร่วมกับขบวนการเสรีไทยออกไปตามหัวเมือง เพื่อให้ความคุ้มครองแก่เสรีไทยด้วย ⁴²

สำหรับการแสวงหาความร่วมมือและการสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎร นายปรีดี พนมยงค์ ได้อาศัยนายทองเปลว ชลภูมิ ทำหน้าที่เกลี้ยกล่อมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เข้าเป็นพรรคพวกเพิ่มขึ้น ถึงแม้ว่าในภายหลังนายทองเปลว ชลภูมิ จะถูกย้ายไปประจำกรม-ประสานงานสัมพันธมิตรก็ตาม ⁴³ ก็ไม่ทำให้กระทบกระเทือนการหาเสียงสนับสนุนในสภาผู้แทน-ราษฎรแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะยังมีผู้อื่นทำหน้าที่แทนอีกหลายคน เช่นนายเตียง ศิริขันธ์ นายจำลอง ดาวเรือง นายถวิล อุดล และนายทองอินทร์ ภูมิพิทักษ์ เป็นต้น ⁴⁴

ถึงแม้ว่าฝ่ายพลเรือนจะได้รับการสนับสนุนจากขบวนการเสรีไทยและสมาชิกสภาผู้แทน-ราษฎรอย่างมากที่สุดก็ตาม แต่เพื่อผลประโยชน์ของประเทศชาตินายปรีดี พนมยงค์ ก็ไม่ประสงค์ที่จะใช้กำลังยึดอำนาจจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ประกอบกับเป็นการเสี่ยงต่อความเสียหายและกระทำไต่สวนนายปรีดี พนมยงค์ จึงได้เลือกใช้แผนโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ด้วยวิธีทางรัฐบาลตามกฎหมายของรัฐธรรมนูญ ถึงแม้จะไม่มีหลักประกันว่า จอมพล ป พิบูลสงคราม จะยอมลาออกหรือยุบสภาผู้แทนราษฎรเมื่อเห็นโทษสำคัญในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร แต่ตามแผนการนี้ก็มิก่อให้เกิดความเสียหายแต่อย่างใด ดังนั้น นายปรีดี พนมยงค์ และบรรดาผู้นำฝ่ายพลเรือนจึงได้รอคอยโอกาสอันเหมาะสมในการดำเนินการตามแผนการที่ได้กำหนดไว้

⁴² บัว อังภากรณ, "ทหารชั่วคราว" เรียบเรียงโดยติเรก ชัยนาม, ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง, หน้า 234.

⁴³ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 420.

⁴⁴ โปรดดูคำให้การของนายปรีดี พนมยงค์ ในฐานะพยาน หน้าโทษระงับการดำเนินคดีใน จำเลยคดีอาชญากรรมสงคราม.

กลยุทธ์ทางการเมืองของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ในการหึงเหิงและขจัดอำนาจฝ่ายตรงข้าม

1- การปรับปรุงคณะรัฐมนตรี

ความขัดแย้งในเรื่องการดำเนินนโยบายในภาวะสงคราม โดยเฉพาะการดำเนินนโยบายกับฝ่ายญี่ปุ่นมิได้เกิดขึ้นเฉพาะจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ เท่านั้น ทั้งนี้โดยปรากฏว่าภายในคณะรัฐมนตรีก็มีความคิดเห็นแตกแยกเป็นสองฝ่าย กล่าวคือ ฝ่ายพลเรือนซึ่งส่วนใหญ่มีความเห็นไปในทางสนับสนุนแนวความคิดของนายปรีดี พนมยงค์ ที่ไม่เห็นด้วยกับการนำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นอย่างแน่นแฟ้นดังที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้กระทำลงไป ผู้สนับสนุนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ นี้อาทิเช่นนายดวง อภัยวงศ์ นายทวี บุญยเกษตร ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งได้แก่ฝ่ายทหารซึ่งสนับสนุนความคิดเห็นของจอมพล ป พิบูลสงคราม ที่เข้าร่วมเป็นพันธมิตรกับฝ่ายญี่ปุ่น ทั้งนี้โดยเหตุที่ฝ่ายทหารอาทิ พล.ท.มังกร พรหมโยธี อ้างว่า "เพื่อเป็นการรักษาเอกราชและอธิปไตยของประเทศ" ซึ่งนับว่าสอดคล้องกับเหตุผลของจอมพล ป พิบูลสงคราม ที่อ้างว่า การเข้าเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นจะป้องกันมิให้ญี่ปุ่น กระทำการรุนแรงอันเป็นการละเมิดอธิปไตยของไทย⁴⁵

การเปลี่ยนแปลงนโยบายจากความเป็นกลางมาเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่น ทำให้เกิดความแตกแยกในคณะรัฐมนตรี ดังนั้นจอมพล ป พิบูลสงคราม จึงได้ทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีเสียใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายในภาวะสงครามของฝ่ายตน จอมพล ป พิบูลสงคราม กราบทูลลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2485⁴⁶ โดยส่งใบลาออกไปยังพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกคนหนึ่งมิได้รับทราบด้วยแต่อย่างใด⁴⁷ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เมื่อได้รับใบลาออกของจอมพล ป พิบูลสงคราม แล้วก็ส่งใบลาออกคืนไปโดยมิได้แจ้งให้นายปรีดี พนมยงค์ ทราบ ซึ่งต่อมาในวันรุ่งขึ้นก็ได้มีประกาศพระบรมราช-

⁴⁵ สมุห สตรีภักชกะ, 26 การปฏิวัติรัฐประหารสมัย 2089-2507, หน้า 301.

⁴⁶ "ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี," ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม 59 ตอนที่ 18 (6 มีนาคม 2485): หน้า 518.

⁴⁷ ปรีดี พนมยงค์, "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์" เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 65.

โองการทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯให้จอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นนายกรัฐมนตรีอีก โดยมี
 คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ทั้งสามท่านเป็นผู้ลงนามในประกาศ และพระยามานวราชเสวี
 ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้รับสนองพระบรมราชโองการ ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการลาออก
 จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งนี้ของจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2485
 จึงเป็นไปในลักษณะที่จอมพล ป พิบูลสงคราม ต้องการปรับปรุงคณะรัฐมนตรีให้มีแนวโน้ม
 ไปในแนวเดียวกัน ดังคำชี้แจงในการลาออกที่ว่าเพื่อที่จะให้มีโอกาสเปลี่ยนแปลงคณะรัฐมนตรี
 เสียใหม่ให้เหมาะสมแก่สถานการณ์ในขณะนั้น จอมพล ป พิบูลสงคราม มีความมั่นใจว่าจะได้
 รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีอีกอย่างแน่นอน ทั้งนี้โดยยกราบรับสนองจาก
 พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา เพราะจะสังเกตได้จากกรที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา
 ไม่ยอมส่งใบลาออกของจอมพล ป พิบูลสงคราม ไปให้นายปรีดี พนมยงค์ รับทราบในฐานะ
 ที่เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์คนหนึ่ง แต่กลับรวบรัดให้มีการแต่งตั้งจอมพล ป พิบูลสงคราม
 เป็นนายกรัฐมนตรีอีกในทันที จึงนับว่าเป็นการดำเนินการที่รวบรัดและโดยฉับพลัน ซึ่ง
 นายปรีดี พนมยงค์ เองก็ยังไม่อยู่ในฐานะที่จะกระทำการใดๆอันเป็นการต่อต้านจอมพล ป
 พิบูลสงคราม ในขณะนั้นได้ตั้งที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้ชี้แจงไว้ว่า "พระองค์เจ้าอาทิตย์
 มีความใกล้ชิดกับจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็เพราะพระองค์เจ้าอาทิตย์เห็นว่าจอมพล ป
 พิบูลสงคราม มีความนอบน้อมในปัญหาส่วนตัว ซึ่งไม่ใช่ปัญหาทางราชการ พระองค์เจ้าอาทิตย์
 จึงคิดว่าไม่จำเป็นต้องแจ้งเรื่องการลาออกให้ตนทราบ" 48

ความไม่พร้อมของนายปรีดี พนมยงค์ และการดำเนินการอย่างรวบรัดฉับพลันของ
 พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา จึงทำให้จอมพล ป พิบูลสงคราม มีโอกาสปรับปรุงคณะรัฐมนตรีตาม
 ความประสงค์ โดยที่นายปรีดี พนมยงค์ ไม่อาจดำเนินการใดๆเพื่อโค่นล้มจอมพล ป
 พิบูลสงคราม ในขณะนั้นได้ ประกอบกับสภาพการณ์ทางการเมืองเป็นไปในลักษณะที่
 จอมพล ป พิบูลสงคราม เป็นฝ่ายได้เปรียบ เนื่องจากการมีฐานอำนาจทางการเมืองที่มั่นคง
 กล่าวคือได้รับการสนับสนุนจากประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และมีเสียงสนับสนุนอยู่

48 เรื่องเดียวกัน, หน้า 64.

มากในสภาผู้แทนราษฎร ดังจะเห็นได้ว่าภายหลังจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้จัดตั้ง คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ขึ้นเมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2485 แล้ว จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้แถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2485 โดยที่สภาผู้แทนราษฎรลงมติให้ความไว้วางใจด้วยคะแนนเสียง 94 ต่อ 42 เสียง⁴⁹ อย่างไรก็ตามเมื่อเปรียบเทียบกับในคราวที่จอมพล ป พิบูลสงคราม เข้าดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งแรกเมื่อวันที่ 16 ธันวาคม 2481 จะเห็นได้ว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม มีคะแนนนิยมในสภาผู้แทนราษฎรตกต่ำมาก กล่าวคือในการแถลงนโยบายเพื่อขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2481 นั้นจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้รับความไว้วางใจถึง 111 ต่อ 2 เสียง⁵⁰

2. การลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของจอมพล ป พิบูลสงคราม

ในปี พ.ศ. 2485 ปรากฏว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้เกิดความขัดแย้งกับสภาผู้แทนราษฎรบ่อยขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องการดำเนินนโยบายเสริมสร้างวัฒนธรรมแห่งชาติของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ซึ่งต้องการปลูกฝังและกระตุ้นความรู้สึกชาตินิยมในหมู่คนไทย แต่ผลปรากฏว่านโยบายนี้ไม่ค่อยประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากเป็นการบังคับจิตใจและจำกัดเสรีภาพของประชาชน เป็นเหตุให้ประชาชนส่วนใหญ่ไม่พอใจรัฐบาล เช่น การบังคับให้เลิกกินหมากและบังคับให้สวมหมวก⁵¹ เป็นต้น ความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลกับสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องวัฒนธรรมนี้ก็ได้เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน 2485 ซึ่งเป็นวันที่รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) ต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่อยกฐานะสภาวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นเป็นทบวงการเมือง จัดตั้งสำนักงานวัฒนธรรมฝ่ายหญิง

⁴⁹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ, ครั้งที่ 13/2485," 14 มีนาคม 2485.

⁵⁰สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2481," 26 ธันวาคม 2481.

⁵¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยวิสามัญ, ครั้งที่ 5/2483," 19 พฤศจิกายน 2483.

และให้มีการลงโทษทั้งจำทั้งปรับแก่ผู้ฝ่าฝืนพระราชกฤษฎีกาซึ่งออกตามพระราชบัญญัติฉบับนี้⁵²

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักดีว่าคะแนนนิยมของ ตนในสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่มั่นคงตั้งที่เป็มาในอดีต ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับคะแนนเสียงในวันแถลงขอความไว้วางใจจากสภาผู้แทนราษฎร เมื่อครั้งทำการปรับปรุงคณะรัฐมนตรี และท่าทีของ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ที่ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับนโยบายวัฒนธรรมตั้งที่กล่าวมาแล้ว นับว่าเป็นการเพียงพอที่จะทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ตระหนักดีว่าฝ่ายตรงข้ามกำลังมีอำนาจและอิทธิพลมากขึ้นเป็นลำดับ ดังนั้นเพื่อเป็นการหยั่งเชิงอำนาจฝ่ายตรงข้าม จอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ยื่นใบลาออก จากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไปยังคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2486⁵³ พระองค์เจ้าอาทิตย์ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อได้รับใบลาออกของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่กล้าที่จะตัดสินใจตัดสินพระทัยไปแต่อย่างใด จึงได้ส่งใบลาออกไปให้นายปรีดี พนมยงค์ พิจารณาซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ก็ได้บันทึกแสดงความคิดเห็นว่า "ใบลาออกนี้ถูกต้องตามรัฐธรรมนูญ อนุมัติให้ลาออกได้" พร้อมลงนามอนุมัติและส่งกลับไปยังพระองค์เจ้าอาทิตย์ พระองค์เจ้าอาทิตย์จึงได้ลงพระนามอนุมัติในใบลาออก

⁵²ที่ประชุมสภามีมติรับหลักการ แต่มีมติให้แก้ไขการลงโทษจากร่างเดิมที่รัฐบาลเสนอมากล่าวคือ ก่อนที่จะลงโทษผู้ประพฤติกผิดวัฒนธรรมนั้น ที่ประชุมสภาเห็นควรจะมีการตัดเค็อนก่อน ดังนั้นที่ประชุมสภาจึงได้แก้ไขร่างเป็นว่า "จำคุกไม่เกินหนึ่ง เดือนหรือทั้งจำทั้งปรับ ภายหลังจากที่ได้ตัดเค็อนแล้ว" ซึ่งปรากฏว่าเมื่อสภาได้ส่งร่างพระราชบัญญัติแก้ไขแล้วไปยังนายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้ยื่นชั้นตามร่างเดิมโดยไม่ยอมให้แก้ไขและได้ส่งคืนมายังสภาเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2475 ให้สภาพิจารณาทบทวนใหม่ โดยชี้แจงว่าตามที่สภาได้แก้ไขร่างเดิมเกี่ยวกับการลงโทษว่าให้มีการตัดเค็อนก่อนนั้นยอมไม่ได้ผลในทางปฏิบัติ ที่ประชุมสภาจึงพิจารณาอีกครั้งหนึ่งและมีมติยอมตามคำขิ้นชั้นของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยยอมตัดคำว่า "ภายหลังจากที่ได้ตัดเค็อนแล้ว" ออก โปรดดูสำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ครั้งที่ 20 และ 25/2485," 25 พฤศจิกายน และ 24 ธันวาคม 2485.

⁵³สว่าง ลานเหลือ, 37 ปีแห่งการปฏิวัติ, หน้า 89.

ดังกล่าวด้วย⁵⁴ ต่อจากนั้นนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งรอดอยโอกาสโค่นอำนาจรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ก่อนหน้าแล้วก็ได้สั่งให้นายทวี บุญยเกตุ ส่งใบลาออกของจอมพล ป พิบูลสงคราม ไปให้กรมโฆษณาการประกาศทางวิทยุถึงชาวการลาออกดังกล่าวในคืนวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2486⁵⁵ หลังจากที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯได้รับใบลาออกตั้งแต่วันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2486 แต่รังโรมไม่กล้าตัดสินพระทัยใดๆลงไป

เมื่อกรมโฆษณาการได้ประกาศข่าวการลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทางวิทยุ จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็รู้ได้ทันทีว่าฝ่ายตรงข้ามพยายามใช้โอกาสดังกล่าวกำจัดอำนาจตน และตนเองก็มีหวังต้องออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีแน่ ด้วยเหตุนี้จอมพล ป พิบูลสงคราม

⁵⁴ ข้อเท็จจริงปรากฏว่าการที่พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯไม่กล้าตัดสินพระทัยใดๆเมื่อได้รับ ใบลาออกจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ก็เนื่องมาจากทรงไม่แน่พระทัยว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ประสงค์จะลาออกจริง ทั้งนี้พิจารณาได้จากในทันทีที่ได้รับใบลาออกพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯได้ เรียกนายทวี บุญยเกตุ เลขาธิการคณะรัฐมนตรี กับนายควง อภัยวงศ์ รองประธานสภาฯไปหา รือด้วย ซึ่งผลการหารือก็ไม่ทำให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯกล้าตัดสินพระทัยแต่อย่างใด แต่กลับส่ง นายทวี บุญยเกตุ กับ พ.ท. ชูนิรันดรชัย ราชเลขาบุการในพระองค์ไปสอบถามจอมพล ป พิบูลสงคราม ที่ทำเนียบรัฐบาล จอมพล ป พิบูลสงคราม ให้ชูนิรันดรชัย เข้าพบเพียงคนเดียว ก่อน เมื่อชูนิรันดรชัย กลับออกมาก็ได้แจ้งให้นายทวี บุญยเกตุและพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯ ทราบว่า จอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่ประสงค์ที่จะลาออกจริงๆให้ฉีกใบลาออกทิ้งเสีย แต่เมื่อ นายทวี บุญยเกตุ ได้เข้าพบจอมพล ป พิบูลสงคราม กลับบอกว่า "ปวดหัวมาก ซ้ำเถียงทำงาน ขอลาออกจริงๆ" เมื่อการณเป็นเช่นนี้นายทวี บุญยเกตุ จึงให้นายจิตตะเสน ปัญจะ รองเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ไปสอบถามอีกครั้งหนึ่งซึ่งนายจิตตะเสน ปัญจะ ก็ได้รายงานต่อพระองค์เจ้าอาทิตย์ฯว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ประสงค์จะลาออกแน่ พระองค์เจ้าอาทิตย์ฯจึงลงนามอนุมัติ ใบลาออก แต่ก็เป็นการลงนามภายหลังจากที่นายปรีดี พนมยงค์ ได้ลงนามไปก่อนหน้าแล้ว โปรดดู ควง อภัยวงศ์, "การเปิดชนรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม" เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 42.

⁵⁵ สมุหฯ สุรภักชยะ, 26 การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย 2089-2507, หน้า 324.

จึงตัดสินใจดำเนินการนอกรอบรัฐธรรมนูญด้วยการมีคำสั่งให้ผู้ช่วยอธิบดีกรมโฆษณาการในขณะนั้น
ประกาศแก้ไขข่าวทางราชการที่ได้ประกาศออกไปแล้วว่า ข่าวการลาออกจากตำแหน่ง
นายรัฐมนตรีนั้น เป็นความเข้าใจผิดและเป็นความบกพร่องในหนังสือราชการที่ไม่มีการตรวจ-
สอบให้เรียบร้อยก่อน ข่าวการลาออกนี้จึงไม่เป็นความจริงแต่อย่างใด นอกจากนั้น
จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังได้ส่งนายทหารจำนวนหนึ่งไปเฝ้าพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพยอาภาให้จัดการ
นำใบลาออกคืน แต่พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพยอาภาไม่ทรงสามารถเอาใบลาออกคืนให้ได้ และด้วยความ
กลัวว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม จะประทุษร้ายจึงได้ไปขออาศัยค้างคืนกับนายปรีดี พนมยงค์
ที่ทำเนียบท่าช้าง ซึ่งนายปรีดี พนมยงค์ ได้ขอความอารักขาจากทหารเรือภายใต้การบังคับบัญชา
ของ ร.อ. วัชรชัย ชัยสิทธิเวช ร.น. อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้
กระทำการคุกคามพระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพยอาภาแต่อย่างใด 56

วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2486 จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังคงเรียกประชุมคณะรัฐมนตรี
ตามปกติซึ่งผู้ที่มิได้ประกาศข่าวการลาออกจากตำแหน่งนายรัฐมนตรีแล้ว ด้วยเหตุนี้จึงทำ
ให้นายทวี บุญยเกตุ กับนายควง อภัยวงศ์ ไม่ยอมไปร่วมประชุมด้วย ทำให้จอมพล ป
พิบูลสงคราม โกรธมากถึงกับสั่งให้หลวงเทศสภกรณรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร
โทรศัพท์ไปเรียกตัว บุคคลทั้งสองจึงยอมเข้าร่วมประชุม และได้เกิดโต้เถียงกับจอมพล ป
พิบูลสงคราม เรื่องการลาออกตามที่ได้อ้างมาแล้ว ในที่สุดนายทวี บุญยเกตุ และนายควง
อภัยวงศ์ ก็ลาออกจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2486 57

การปรับปรุงคณะรัฐมนตรีและการลาออกจากตำแหน่งนายรัฐมนตรีซึ่งได้อ้างมาแล้ว
นับว่าเป็นการหนึ่งซึ่งเชิงอำนาจและขจัดฝ่ายตรงข้ามของจอมพล ป พิบูลสงคราม อย่างไรก็ตาม
การหนึ่งซึ่งเชิงอำนาจฝ่ายตรงข้ามในครั้งหลังนั้นเกือบทำให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ต้องสูญเสีย
ตำแหน่งนายรัฐมนตรีไปจริงๆ ทั้งนี้เพราะการลาออกเป็นไปตามกระบวนการรัฐธรรมนูญ

56 ปรีดี พนมยงค์, "ความเป็นไปในคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์"

เบื้องต้นประชาธิปไตย, หน้า 65-66.

57 ในขณะนั้นนายควง อภัยวงศ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์
ส่วนนายทวี บุญยเกตุ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี. โปรตุเกส ประเสริฐ ไข่มะสุคนธ์,
รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 417.

ประกอบกับฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ก็ฉวยโอกาสดำเนินการอย่างจริงจังเพื่อโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม แต่จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้ใช้วิธีการทางทหารคุกคามพระองค์เจ้าอาทิตย์ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตลอดจนใช้กลยุทธ์นอกกรอบรัฐธรรมนูญ เพื่อป้องกันมิให้ตนเองสูญเสียตำแหน่งนายกรัฐมนตรีไป การลาออกแต่ไม่ยอมออกของจอมพล ป พิบูลสงคราม ครั้งนี้เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม มิได้มีความตั้งใจจริงที่จะลาออกและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ เป็นแค่เพียงกลยุทธ์ทางการเมืองเพื่อหยั่งเสียงและขจัดฝ่ายตรงข้ามเท่านั้น ซึ่งการกระทำดังกล่าวนับเป็นชนวนนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ มากยิ่งขึ้น เพราะภายหลังวิกฤติการณ์ลาออกแล้วจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ออกคำสั่งในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้พระองค์เจ้าอาทิตย์และนายปรีดี พนมยงค์ ไปประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด⁵⁸ เพื่อจะสามารถควบคุมและบังคับบัญชาได้อย่างใกล้ชิด เนื่องจากจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้รับความปรารถนาแล้วว่าบุคคลทั้งสองจะเป็นภัยต่อตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของตนได้อีกในกาลข้างหน้า พระองค์เจ้าอาทิตย์ ยอมเสด็จไปรายงานพระองค์ต่อจอมพล ป พิบูลสงคราม แต่ นายปรีดี พนมยงค์ ไม่ยอมไปโดยอ้างเหตุผลว่า ตนมีตำแหน่งเป็นผู้สำเร็จราชการแทนองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นจอมทัพตามรัฐธรรมนูญ ถ้าไปรายงานตัวย่อมแสดงว่าตำแหน่งนี้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการทหารสูงสุด

ถึงแม้ว่าในเวลาต่อมาจอมพล ป พิบูลสงคราม จะยอมถอนคำสั่งโยกย้ายของรัฐมนตรีบางท่านก็ตาม ก็มีใ้ทำให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ลดความพยายามที่จะกำจัดอำนาจและอิทธิพลฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ลงไปเพราะปรากฏว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ออกคำสั่งในฐานะผู้บัญชาการทหารสูงสุดให้นายทองเปลว ชลภูมิ เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งเป็นผู้สนับสนุนนายปรีดี พนมยงค์ ไปประจำกรมประสานงานสัมพันธ์มิตร⁵⁹ เพื่อเป็นการกำจัดอิทธิพลฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ในสภาผู้แทนราษฎร นอกจากนั้น

⁵⁸ "ประกาศกำหนดอำนาจผู้บัญชาการทหารสูงสุด พ.ศ. 2484," ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฎหมาย เล่ม 58 ตอนที่ 34 (18 พฤศจิกายน 2484): หน้า 1681.

⁵⁹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2486," 29 กรกฎาคม 2486.

จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังไม่ยอมลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายทวี บุญยเกษตร และนายควง อภัยวงศ์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากนายปรีดี พนมยงค์ ให้เป็นประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับ⁶⁰ ตามที่สภาผู้แทนราษฎรได้มีมติเมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2486 สภาผู้แทนราษฎรจึงต้องทำการประชุมใหม่เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม 2486 โดยมีมติให้ พล.ร.ต. กระแส ประวาทะนาวิน ศรยุทธเสนี เป็นประธานและให้นายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานเช่นเดิม แต่จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ยอมรับพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานสภาเพียงคนเดียวเท่านั้น โดยยืนยันไม่ยอมรับนายควง อภัยวงศ์ เช่นเดิมดังนั้น ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2486 จึงมีมติให้ พล.ต. ประจัน มหาทิลก ประจันปัจจนึก เป็นรองประธานสภาแทนนายควง อภัยวงศ์⁶¹

เหตุการณ์ทางการเมืองของจอมพล ป พิบูลสงคราม ดังที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นสภาพทางการเมืองในช่วงเวลานั้นเป็นอย่างดี กล่าวคือผู้นำทางการเมืองของไทยเกิดความแตกแยกออกเป็นสองฝ่ายได้แก่ ฝ่ายจอมพล ป พิบูลสงคราม กับฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โดยสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความคิดเห็นที่แตกแยกกันในการดำเนินนโยบายคือผู้นำภายหลังจากที่ยินยอมให้ญี่ปุ่นเคลื่อนกำลังผ่านประเทศเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2484 ความขัดแย้งเช่นนี้ทำให้ความเป็นปฏิปักษ์ทางการเมืองระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ ปรากฏเด่นชัดขึ้นเป็นครั้งแรก จนเป็นเหตุให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ต้องดำเนินการขึงเชิงอำนาจและกำจัดอิทธิพลฝ่ายตรงข้ามทุกวิถีทาง

ความสำเร็จของจอมพล ป พิบูลสงคราม ในการดำเนินกลยุทธ์ทางการเมืองเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าจอมพล ป พิบูลสงคราม มีฐานอำนาจทางการเมืองที่มั่นคง เพราะไม่ว่าจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประธานคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ หรือแม้แต่คณะรัฐมนตรีส่วนใหญ่ต่างมีความหวาดเกรงในอำนาจของจอมพล ป พิบูลสงคราม ในฐานะผู้บัญชาการทหาร

⁶⁰ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 2-3/2486," 1-2 กรกฎาคม 2486.

⁶¹ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2486," 29 กรกฎาคม 2486.

สูงสุด และหวังในเกรงในความเคียดชังซึ่งได้เคยใช้กำลังอาวุธทางการเมืองมาก่อนหน้านี้
อย่างไรก็ตาม ฝ่ายตรงข้ามก็มีได้เล็กน้อยความตั้งใจที่จะโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม
และรอคอยโอกาสที่เหมาะสมในการดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้

วิกฤติการณ์ที่นำไปสู่การสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม

ในขณะที่เดียวกับที่นายปรีดี พนมยงค์ จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นต่อต้านญี่ปุ่นนั้น
จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอยู่อย่างลับๆ เช่นกัน แต่เริ่มต่อต้านใน
ลักษณะที่จริงจังในปี พ.ศ. 2486 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ญี่ปุ่นกำลังจะแพ้สงครามอย่างแน่นอน
และฝ่ายอักษะภาคีคือ เยอรมันนี และ อิตาลี ได้ตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบทั้งในสมรภูมิต้านยุโรป
และแอฟริกา แผนการสำคัญที่สุดของจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้แก่ การจัดตั้งฐานทัณฑ์
เพชรบูรณ์เพื่อเตรียมรบกับญี่ปุ่นในขั้นสุดท้าย เพราะจอมพล ป พิบูลสงคราม เห็นว่าญี่ปุ่นอ่อน
กำลังลงมากจะไปถึงแม่น้ำโขงจะแสดงท่าทีที่แข็งกร้าวบ้างญี่ปุ่นก็คงจะไม่กล้าหักห้ามกับประเทศ-
ไทย⁶² ตามแผนการนี้จอมพล ป พิบูลสงคราม ได้ประกาศว่าเป็นแผนการย้ายเมืองหลวงไป
อยู่ที่เพชรบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอำพรางฝ่ายญี่ปุ่นเพราะในความเป็นจริงเป็นแผนการทาง
ยุทธศาสตร์ที่จะใช้พื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นที่มั่นในการต่อสู้กับฝ่ายญี่ปุ่น⁶³ เนื่องจากมีลักษณะ
ภูมิประเทศที่เหมาะสม ประกอบกับการต่อต้านญี่ปุ่นโดยยึดพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นที่มั่นสุดท้าย
อาจจะประสบความสำเร็จ เพราะจะเป็นการประวิงเวลาไว้จนกว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะ เข้าช่วยเหลือ
ดังนั้นในปี พ.ศ. 2486 จอมพล ป พิบูลสงคราม จึงได้สั่งย้ายกองบัญชาการกองทัพบกส่วนหนึ่ง
ไปตั้งอยู่ที่เพชรบูรณ์⁶⁴ หลังจากที่ได้ส่งคณะทหารไปตรวจภูมิประเทศไว้ล่วงหน้าแล้ว
การดำเนินการตามแผนการสร้างฐานทัณฑ์เพชรบูรณ์ภายใต้การอำพรางว่าเป็นการย้ายเมืองหลวง
นี้ เป็นเหตุให้ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เนื่องจากได้มีการเกณฑ์แรงงานราษฎร
ทั่วทุกภาคไปช่วยกันก่อสร้างที่เพชรบูรณ์อันเป็นที่มั่นสุดท้าย ทำให้มีผู้เจ็บป่วยล้มตายไปเป็นจำนวนมาก
ประกอบกับจอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่อาจชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงให้ประชาชนทราบได้

⁶²วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย,
หน้า 459.

⁶³เนตร เขมะโยธิน, งานใต้ดินของ พ.อ. โยธี, หน้า 21.

⁶⁴เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-25.

เพราะเกรงว่าหากมีผู้ทราบเรื่องดังกล่าวก็จะเข้าปลดอาวุธกองทัพไทยทันที ซึ่งจะเป็นสาเหตุ ทำให้แผนการสร้างฐานทัพอากาศที่เพชรบูรณ์ล้มเหลวลง การรบกับญี่ปุ่นก็จะไม่มีได้ นอกจากแผนการ สร้างฐานทัพอากาศที่เพชรบูรณ์แล้ว จอมพล ป พิบูลสงคราม ยังได้เร่งสร้างทางสาย อ. ไชยบาดาล จังหวัดลพบุรีไปเพชรบูรณ์ และจาก อ. หล่มสักจังหวัดเพชรบูรณ์ไป อ. งาว จังหวัดลำปาง ตามแผนการเคลื่อนทัพโดยยึดเส้นทางหลักสายกรุงเทพฯ-ลำปาง ผ่านเพชรบูรณ์ เพื่อเชื่อม ประสานกองทัพในภาคเหนือกับกองทัพภาคใต้เข้าทำการสู้รบกับญี่ปุ่นในขั้นสุดท้าย⁶⁵ การดำเนินการตามแผนการทั้งสองประการนี้ได้ดำเนินไปอย่างเร่งรีบ มีการเคลื่อนย้ายสรรพกำลังต่างๆ เข้าไปตั้งมั่นอยู่ที่เพชรบูรณ์เป็นลำดับ อย่างไรก็ตามความเคลื่อนไหวของจอมพล ป พิบูลสงคราม ทำให้ญี่ปุ่นเกิดความสงสัยถึงกับส่งข้าราชการชั้นผู้ใหญ่จากโตเกียวมาตรวจดูการก่อสร้างที่เพชรบูรณ์ เป็นพิเศษ และวางแผนการที่จะส่งทหารเข้าครอบครองพื้นที่หลังแนวรบระหว่างลพบุรีกับสระบุรี จอมพล ป พิบูลสงคราม จึงหาทางออกโดยการประกาศสร้างพุทธบุริมผลขึ้นในบริเวณ จังหวัดสระบุรี⁶⁶ โดยอ้างว่าให้เบียดเบียนศาสนาพุทธ ฝ่ายญี่ปุ่นจึงไม่สามารถยึดพื้นที่ดังกล่าวได้

เพื่อให้เป็นไปตามแผนการสร้างฐานทัพอากาศที่เพชรบูรณ์อย่างเต็มที่ จอมพล ป พิบูลสงคราม จึงได้ประกาศพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ พ.ศ. 2487 เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2487⁶⁷ ขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากสภาผู้แทนราษฎรมีได้อยู่ในระหว่างสมัยประชุม พร้อมกันไม่ได้ค้างค้างให้ พ.อ. ช่วง ช่วงศักดิ์สงคราม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข ไปประจำอยู่ที่เพชรบูรณ์ในตำแหน่งรองนายกรัฐมนตรี มีอำนาจบริหารราชการในนามของ นายกรัฐมนตรีทุกประการ นอกจากนั้นยังได้เตรียมการย้ายเมืองหลวงไปที่เพชรบูรณ์ โดยเริ่ม ให้กระทรวงทุกกระทรวงส่งตัวแทนไปสำรวจพื้นที่ เพื่อเตรียมการก่อสร้างสถานที่ราชการขึ้น

⁶⁵ จอมพล ป พิบูลสงคราม, "การร่วมมือและต่อต้านญี่ปุ่นสมัยสงคราม" เบื้องแรกประชาธิปไตย, หน้า 446-447.

⁶⁶ วิเทศภณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตย, หน้า 462.

⁶⁷ ประเสริฐ ปัทมะสุคนธ์, รัฐสภาไทยในรอบสี่สิบสองปี, หน้า 430.

สำหรับด้านสภาผู้แทนราษฎรก็เช่นกัน เลขานุการสภาก็ได้เดินทางไปเพชรบูรณ์เพื่อเลือกสถานที่ก่อสร้างสภาผู้แทนราษฎร ที่ทำการเลขานุการ และได้เตรียมทำที่บ่อเพื่อบรรจุเอกสาร พร้อมทั้งจะย้ายได้ทันทีที่ได้รับคำสั่ง

การสร้างฐานที่พิที่เพชรบูรณ์ได้กลายเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ประชาชนไม่พอใจรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม นอกเหนือไปจากความไม่พอใจที่อยู่เดิมในเรื่องนโยบายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้เนื่องจากรัฐบาลได้เกณฑ์แรงงานราษฎรไปทำการก่อสร้าง ราษฎรที่ถูกเกณฑ์ไปจำนวนมากได้ล้มป่วยและเสียชีวิตลง โดยที่รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่อาจชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงในการดำเนินการดังกล่าวแก่ประชาชนได้ ประกอบกับในเวลาต่อมารัฐบาลก็ได้ประกาศพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พ.ศ. 2487⁶⁸ ขึ้นอีก และรัฐบาลก็มีได้ชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงแก่ประชาชนแต่อย่างใด เพียงแต่อ้างว่าเพื่อสถาปนาบริเวณพระพุทธรูป จังหวัดสระบุรี ให้เป็นแหล่งกลางของการศึกษาพุทธศาสนาเท่านั้น⁶⁹

ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งรอคอยโอกาสในการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ก่อนแล้ว จึงได้หยิบยกกรณีดังกล่าวขึ้นมาโจมตีรัฐบาล และโน้มน้าวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้อง เปลี่ยนรัฐบาล จึงนับได้ว่าฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ได้โอกาสที่เหมาะสมในการดำเนินการตามแผนการที่จะโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ซึ่งได้ตัดสินใจที่จะรวบรวม เสี่ยง สับสนุนจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อลงมติคว่ำพระราชกำหนดทั้งสองฉบับ ในวันที่รัฐบาลเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดเข้าสู่การพิจารณาในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร⁷⁰

⁶⁸ "ประกาศพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พ.ศ. 2487,"

ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่มที่ 61 ตอน 34 (5 มิถุนายน 2487): หน้า 572.

⁶⁹ "ประกาศสถาปนาพุทธบุรีมณฑล," ราชกิจจานุเบกษา แผนกฤษฎีกา เล่ม 62 ตอนที่ 27 (6 มิถุนายน 2487): หน้า 324.

⁷⁰ อุดมย์ กอวัฒนา, "การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม 2487" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิถียุทธศาสตร์การปกครอง วิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518) หน้า 116.

การสิ้นสุดอำนาจของรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม

ความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างจอมพล ป พิบูลสงคราม กับนายปรีดี พนมยงค์ กล่าวได้ว่ามีมาตั้งแต่ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่ความขัดแย้งนี้ ก็มีไคร้รุนแรงและปรากฏให้เห็นเด่นชัดเท่าที่ควร จนกระทั่งเกิดวิกฤติการณ์ของสงครามโลกครั้งที่สอง ความขัดแย้งจึงได้ปรากฏเด่นชัดขึ้น อันเป็นเหตุให้นายปรีดี พนมยงค์ ต้องพ้นจากคณะรัฐบาลไปเป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สาเหตุสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองภายในของไทยเช่นนี้ได้แก่ การแก่งแย่งอำนาจทางการเมืองระหว่างบุคคลทั้งสอง โดยใช้สถานการณ์ของการเมืองระหว่างประเทศ เกี่ยวกับการดำเนินนโยบายระดับประเทศ ประเทศให้พ้นจากภัยของสงครามมาเป็นเครื่องมือในการขจัดอำนาจซึ่งกันและกัน เพราะในระยะแรกที่จอมพล ป พิบูลสงคราม เห็นว่าการนำประเทศเข้าไปผูกพันกับญี่ปุ่นจะทำให้ประเทศมีเอกราชและอธิปไตยอยู่ได้ แต่นายปรีดี พนมยงค์ กลับเห็นว่านั่นเป็นการทำให้ไทยต้องสูญเสียความเป็นกลางไป และในขณะที่จอมพล ป พิบูลสงคราม มีความเชื่อมั่นว่าญี่ปุ่นจะเป็นฝ่ายชนะสงครามจนถึงกับนำประเทศเข้าร่วมเป็นพันธมิตรด้วย นายปรีดี พนมยงค์ กลับเห็นว่าฝ่ายสัมพันธมิตรจะชนะ และด้วยการกล่าวอ้างถึงความจำเป็นของสถานการณ์เช่นนี้ จึงทำให้นายปรีดี พนมยงค์ จัดตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นทำการต่อต้านญี่ปุ่นและริเริ่มวางแผนโค่นล้มรัฐบาลชุดจอมพล ป พิบูลสงคราม ไปพร้อมๆกัน

อย่างไรก็ตามจากความผันแปรของสถานการณ์สงครามตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2485 เป็นเหตุให้จอมพล ป พิบูลสงคราม เปลี่ยนท่าทีโดยกลับมาทำการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจังขึ้น⁷¹ เพื่อกู้ชาติให้พ้นจากการเป็นฝ่ายพ่ายแพ้ในสงครามโลก การดำเนินการที่สำคัญเพื่อต่อต้านญี่ปุ่นได้แก่ การจัดสร้างฐานทัพอากาศที่เพชรบูรณ์และจัดสร้างพุทธบุรีมณฑลในบริเวณจังหวัดสระบุรี แต่ในขณะที่จอมพล ป พิบูลสงคราม เพิ่งจะเริ่มต่อต้านญี่ปุ่นอย่างจริงจังเช่นนี้ ปรากฏว่าขบวนการเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์ ได้ดำเนินการมาจนถึงขั้นที่สามารถติดต่อประสานงานกับเสรีไทยในต่างประเทศและฝ่ายสัมพันธมิตรได้แล้ว นอกจากนี้ยังมีรอยโอกาสที่จะโค่นล้ม

⁷¹วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ชีวิตและการต่อสู้ของ 50 รัฐมนตรี (ทรนนคร: โรงพิมพ์มิตรเจริญ, 2506), หน้า 155.

รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม อยู่ด้วย เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าสถานการณ์ทางการเมืองในขณะนั้นเอื้ออำนวยต่อฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ด้วยเหตุที่ความนิยมในรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ตกต่ำลงอันเนื่องมาจากนโยบายเสริมสร้างวัฒนธรรมและลัทธิชาตินิยมโดยระบบผู้นำ นโยบายการสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ และอื่นๆ ดังเห็นแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ในสภาผู้แทนราษฎรจึงถูกกำหนดขึ้น โดยได้รับความร่วมมือจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งหลายคน เช่น นายเตียง ศิริขันธ์ นายทองเปลว ชลภูมิ นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ นายฉวีล อุดล นายจำลอง คาวเรือง ฯลฯ ทั้งนี้ด้วยการหาเสียงสนับสนุนจากบรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อล้มรัฐบาลควมวิถีทาง-รัฐธรรมนูญ ซึ่งก็ประสพโอกาสเหมาะเมื่อรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้งสองฉบับ ซึ่งเป็นนโยบายต่อต้านญี่ปุ่นเข้าสู่การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร เมื่อเดือนกรกฎาคม 2487⁷²

1. การเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์

รัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ได้เสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์เข้าสู่สภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2487 หลังจากสภาได้เปิดสมัยประชุมสามัญ เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน 2487⁷³ ก่อนการพิจารณา

⁷²สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 4-5/2487," 20-22 กรกฎาคม 2487.

⁷³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ 10 ธันวาคม 2475 มาตรา 52 ระบุไว้ว่า ในเหตุฉุกเฉินซึ่งจะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรให้ทันทันห้วงที่มีได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้ ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้ว่าพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อสภาเพื่อขออนุมัติ ถ้าสภาขออนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาไม่อนุมัติให้พระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นอันตกไป คำอนุมัติและไม่อนุมัติที่กล่าวนี้ ท่านว่าให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ. โปรดดู โภคิน พลกุล, เอกสารเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทย (พระนคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2525), หน้า 18-19.

พระราชบัญญัติดังกล่าว ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2487 ได้ทำการเลือกประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรตามลำดับ ซึ่งผลปรากฏว่า นายปลอด วิเชียร ณ สงขลา (พระยามานวราชเสวี) เป็นประธานสภา นายควง อภัยวงศ์ เป็นรองประธานสภา การที่บุคคลทั้งสองได้รับเลือกครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ สามารถกุมคะแนนเสียงข้างมากในสภาผู้แทนราษฎรไว้ได้ ด้วยเหตุนี้ในการประชุมพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติอนุวัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ จึงร่วมมือกับโจมตรีรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม อย่างรุนแรงโดยมิได้เกรงกลัวอำนาจของจอมพล ป พิบูลสงคราม แต่อย่างใด

การประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2487 เพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติอนุวัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ นายโป-ระ ณะพาทรรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นผู้แถลงหลักการและเหตุผลในการเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าว ต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรในนามของรัฐบาลว่า ⁷⁴

การที่รัฐบาลจำต้องเสนอร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวต่อสภา ก็เนื่องจากเหตุที่รัฐบาลได้ออกพระราชกำหนดให้จัดระเบียบบริหารราชการในเขตจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นนครบาลเพชรบูรณ์ จึงจำเป็นต้องมีกฎหมายเกี่ยวกับระเบียบในองค์การบริหารของจังหวัดเพชรบูรณ์ขึ้นไว้เป็นพิเศษให้เหมาะสมกับสถานการณ์ การที่รัฐบาลสร้างนครบาลเพชรบูรณ์ขึ้นก็เพื่อว่าเมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะต้องทำการอพยพประชาชน จังหวัดนี้จะเป็นส่วนสำคัญเพื่อการดังกล่าว ส่วนกิจการตลอดจนองค์การต่างๆ ที่มีการเกี่ยวข้องกับศูนย์ราชการอยู่ที่นั่น และเมื่อใดที่จังหวัดเพชรบูรณ์ให้อยู่ในฐานะที่จะรับกับเหตุการณ์ใดแล้ว รัฐบาลก็จะขยายฐานะของข้าหลวงประจำจังหวัดให้มีฐานะใหญ่พอที่จะประสานงานต่างๆ เหล่านี้ต่อไปได้

เมื่อพิจารณาเหตุผลของฝ่ายรัฐบาลแล้วจะเห็นได้ว่า มิได้เป็นการชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงของการยกฐานะจังหวัดเพชรบูรณ์แต่อย่างใด ถ้อยแถลงของนายโป-ระ ณะพาทรรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เพื่อบรรเทาความวิตกกังวลของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์ไว้สำหรับการอพยพเมื่อสถานการณ์ถึงขั้นจำเป็น

⁷⁴ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย,

มิได้ชี้แจง เหตุผลที่ต้องสร้างฐานทัพที่เพชรบูรณ์ตามแผนการสู้รบกับกองทัพญี่ปุ่นดัง เช่นการ เปิดเผย
ของจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อสงครามยุติ ประกอบกับการประชุมเมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม
2487 นั้น จอมพล ป พิบูลสงคราม มิได้เข้าร่วมประชุมด้วย⁷⁵ จึงเป็นเหตุให้สมาชิกสภา-
ผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้เตรียมการมาก่อนแล้วได้โอกาสโจมตีรัฐบาลอย่างเต็มที่
ตามแผนการโค่นล้มรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร เพราะฉะนั้นถึงแม้นายโป-ระ สมานหาร จะได้
ชี้แจง เป็นหน่วงงัว มีความจำเป็นที่ไม่สามารถแถลงรายละเอียดต่างๆได้เนื่องจากจะเป็นผล
เสียหาย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ก็ยังคงอภิปรายคัดค้านอย่างรุนแรง
ด้วยเจตนาที่จะคว่ำร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวอยู่แล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้อภิปราย
คัดค้านพระราชบัญญัติโค่นล้มเหตุผลสำคัญที่เป็นการโจมตีข้อโหว่ของฝ่ายรัฐบาลที่ไม่สามารถชี้แจง
เหตุผลในรายละเอียดได้ โดยเฉพาะ เรื่องการอพยพที่ถูกกล่าวโจมตีว่า จังหวัดเพชรบูรณ์
เป็นพื้นที่ทุรกันดารไม่เหมาะสมสำหรับการอพยพประชาชนไปอยู่ที่นั่น นอกจากนั้นก็ไม่มีหลักประกัน
ว่าเมื่ออพยพประชาชนไปอยู่ที่เพชรบูรณ์แล้วจะพ้นภัยของสงคราม การสร้างนครเพชรบูรณ์
จึงไม่เหมาะสม เพราะถึงแม้จะไม่มีการอพยพประชาชนก็อาจอพยพไปอยู่จังหวัดเดิมได้
ดังนั้นจึงไม่ควรสร้างนครเพชรบูรณ์และ สภาผู้แทนราษฎรก็ไม่ควรอนุมัติพระราชกำหนดนี้

นายโป-ระ สมานหาร ได้ชี้แจงต่อไปว่า⁷⁶

การสร้างนครเพชรบูรณ์นั้นเป็นการริเริ่มที่จะสร้าง เมืองหลวงแห่งใหม่ ได้มีการตั้ง
งบประมาณไว้ก่อนแล้วในยามปกติ แต่ในยามฉุกเฉินเช่นนี้รัฐบาลต้องรีบดำเนินการ
ปรับปรุงงานอย่าง เร่งด่วนจึง ต้องออกพระราชกำหนดดังกล่าวขณะที่สภาจะ เปิดประชุม
ครั้งนี้เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์และ เหมาะสมกับสถานการณ์ที่กำลังคับขัน จึงจำเป็นต้อง ยก
ฐานะจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นการรีบด่วน สำหรับงบประมาณรัฐบาลก็พยายาม เจียดจ่าย
เพื่อนำเงินที่เหลือไปปรับปรุง เพชรบูรณ์ต่อไป ทั้งนี้เป็นการชี้แจงเพียงคร่าวๆเท่านั้น
ถ้าจะให้ชี้แจงในรายละเอียด เรื่อง เพชรบูรณ์ทางรัฐบาลก็ขอ เร็วตรงๆว่าดู เหมือนจะไม่
เหมาะสม

⁷⁵ ทานผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม, "บันทึกความทรงจำ" เบื้องแรกประชาธิปไตย,
หน้า 572.

⁷⁶ วิเทศกรณีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย,
หน้า 722.

ตั้งที่ใดกล่าวมาแล้วว่าฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ได้เตรียมแผนการโค่นล้มรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยวิถีทางรัฐสภาตามหลักการรัฐธรรมนูญมาก่อนแล้ว ตั้งไม่ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะได้พยายามชี้แจงข้อข้องใจให้ทราบว่ามีเจตจำนงที่ไม่อาจชี้แจงในรายละเอียดได้ ก็ไม่ทำให้สถานการณ์ฝ่ายรัฐบาลดีขึ้นแต่อย่างใด ความเสียเปรียบในเรื่องที่ไม่สามารถชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงโดยละเอียดตลอดจนความเสียเปรียบในเรื่องที่ประชาชนไม่พอใจการเกณฑ์แรงงาน และการเจ็บป่วยเสียชีวิตของประชาชนที่เพชรบูรณ์ ทำให้รัฐบาลตกอยู่ในฐานะลำบาก โดยฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เป็นฝ่ายได้เปรียบอย่างเห็นได้ชัด คำอภิปรายคัดค้านรัฐบาลที่นับว่ารุนแรงที่สุดได้แก่คำอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ที่กล่าวว่า 77

ปัญหาสำคัญสามประการที่สภาผู้แทนราษฎรไม่ควรอนุมัติพระราชกำหนดฉบับนี้ได้แก่
 ประการแรก เกี่ยวกับรัฐธรรมนูญมาตรา 52 แห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2475
 ประการที่สอง เหตุผลในการออกพระราชกำหนดที่จะถือว่าเป็นกรณีฉุกเฉิน
 ประการที่สาม เกี่ยวกับการก่อสร้างเพชรบูรณ์เพื่อเตรียมการอพยพ กล่าวคือ การรีบออกพระราชกำหนดความในมาตรา 52 นั้นมิใช่เพราะเหตุที่รัฐบาลอ้างว่าเป็นกรณีฉุกเฉิน ทั้งนี้เพราะว่ารัฐบาลออกพระราชกำหนดก่อนเปิดประชุมสภาไม่ถึงหนึ่งเดือน แต่รัฐบาลกลับฉวยโอกาสตราพระราชกำหนดดังกล่าวขึ้นก่อนเพื่อเป็นการผูกมัดสภาว่าเมื่อรัฐบาลได้กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดลงไปแล้ว ก็ถือว่าเป็นเรื่องเร่งด่วนที่จะอนุมัติทุกครั้งไป รัฐบาลเลือกใช้วิธีนี้ก็เพราะเกรงว่าหากเสนอเป็นพระราชบัญญัติแล้ว จะมีเสียงคัดค้านมาก ดังนั้นการรีบตราพระราชกำหนดดังกล่าวจึงไม่ชอบด้วยหลักการของรัฐธรรมนูญมาตรา 52

คำอภิปรายคัดค้านโดยอย่างหลักการของรัฐธรรมนูญมาตรา 52 ของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ นับว่าเป็นการหักล้างเหตุผลของฝ่ายรัฐบาลที่อ้างว่าเป็นกรณีฉุกเฉินจึงจำเป็นต้องตราพระราชกำหนดใช้ไปก่อนแล้วจะนำเสนอสภาผู้แทนราษฎรเพื่อการอนุมัติภายหลัง เพราะในความเป็นจริงรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีความเชื่อมั่นว่าการตราพระราชกำหนดในระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรมิได้ออกประชุมแล้วนำเสนอต่อที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเพื่ออนุมัติในภายหลังนั้นไม่เป็นสิ่งที่ยากเย็นแต่อย่างใด เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม เคยเสนอพระราชกำหนดต่อสภาผู้แทนราษฎรมาหลายฉบับ และได้รับอนุมัติด้วยดีตลอดมา แต่ในครั้งนี้

จอมพล ป พิบูลสงคราม มีใ้ล่าวรู้มาก่อนว่าฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ได้เตรียมการโค่นล้มรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร จอมพล ป พิบูลสงคราม จึงมีใ้คำนี้ถึงหลักการรัฐธรรมนูญ มาตรา 52 เท่าใดนัก ด้วยเหตุนี้จึงมีใ้เรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรเป็นกรณีพิเศษ เพราะคาดว่าพระราชกำหนดคงผ่านที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรด้วยดีดังที่เคยเป็นมา⁷⁸ ซึ่งนับว่าเป็นการเปิดช่องโหว่ใ้ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โจมตีใ้ได้อย่างสมเหตุสมผล ทั้งนี้เพราะรัฐธรรมนูญฉบับวันที่ 10 ธันวาคม 2475 มาตรา 52 วรรคแรกระบุว่ "ในเหตุฉุกเฉินที่จะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรใ้เห็นท่วงหน้าใ้ได้ พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดใ้ใ้บังคับตั้งพระราชบัญญัติใ้ได้" ตามหลักการนี้ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ สามารถหักล้างเหตุผลใ้ได้ว่า การประกาศใ้พระราชกำหนดดังกล่าวไม่ใช่เป็นกรณีฉุกเฉินที่จะเรียกประชุมสภาผู้แทนราษฎรใ้ได้ การตราพระราชกำหนดในระยะเวลาไม่ถึงหนึ่งเดือนก่อนเปิดสมัยประชุมสภาผู้แทนราษฎรจึงเป็นการผูกมัดสภาและไม่ถูกต้อง ตามหลักการของมาตรานี้

นอกจากประเด็นดังกล่าวแล้วนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ยังใ้ยกเลิกเอากรณีการเกณฑ์แรงงานราษฎรไปใ้การก่อสร้างที่เพชรบูรณ์ว่เป็นการหาความเดือดร้อนอย่างมาก นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ใ้ใจว่

หากการก่อสร้างเพชรบูรณ์มีจุดมุ่งหมายใ้ให้เป็นเมืองหลวงจริงแล้ว คณะรัฐมนตรีก็ควรย้ายไปอยู่ที่นี่ ซึ่งทูลกระหม่อมเป็นอย่ยังไม่เหมาะสมกับคณะรัฐมนตรี การตราพระราชกำหนดยกระดับจังหวัดเพชรบูรณ์เป็นนครก็ไม่ว่จะเหมาะสมกับคณะรัฐมนตรี ทั้งนี้เพราะรัฐบาลเกณฑ์แรงงานราษฎรไปใ้เจ็บป่วยเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก เช่น เกณฑ์จากอุบลราชธานี หกพันกว่าคนตายเสียร้อยละสิบก็เท่ากับหรือคนป่วยเป็นมาเลเรียเรื้อรังอีกร้อยละห้าสิบ จึงขอความกรุณาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใ้พิจารณาว่า จากจำนวนประชาชนสิบจังหวัดที่ถูกเกณฑ์ไปนั้นไม่ว่ค่าว่แสนคน ตายเสียร้อยละสิบก็ไม่ว่ค่าว่หนึ่งหมื่นคน และที่ใ้เจ็บป่วยก็มีอีกมาก เพราะฉะนั้นถ้าว่เห็นว่าเพชรบูรณ์ไม่เหมาะสมกับคณะรัฐมนตรี เช่นนั้นแล้วจะเหาะกับประชาชนใ้ใ้อย่างไร ขอใ้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีความเมตตาต่อประชาชนที่กำลังเดือดร้อน ฉะนั้นจึงใคร่ขอรองโปรดอย่ารับหลักการร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้เลย

⁷⁸ จอมพล ป พิบูลสงคราม มีความมั่นใจว่พระราชกำหนดฉบับนี้จะผ่านการอนุมัติจากสภาจึงไม่ว่ใ้เข้าร่วมการประชุมสภาครั้งนี้ด้วย โปรดดู อุดลย์ กอวัฒนา, การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม 2487, หน้า 122-

เมื่อพิจารณาข้ออภิปรายคัดค้านของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์⁷⁹ และพิจารณาถึงความไม่พร้อมของฝ่ายรัฐบาลที่จะตอบโต้แล้ว จึงเห็นได้ว่าเป็นธรรมดาอยู่ที่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ที่เตรียมการมาพร้อมกว่าจะประสพชัยชนะในการคว่ำร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ เพราะภายหลังจากได้อภิปรายหาข้อควรแก้ไขที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้ลงมติลับด้วยคะแนนเสียง 48 ต่อ 36 ไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์⁸⁰ ซึ่งนับว่าเป็นชัยชนะตามแผนการที่ได้วางไว้ของฝ่ายพลเรือน

2. การเสนอร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบรมมณฑล

เมื่อฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ประสพชัยชนะขั้นแรกตามแผนการโค่นล้มรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็ได้ดำเนินการตามแผนขั้นที่สอง คือการคว่ำร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบรมมณฑล ซึ่งรัฐบาลเสนอเข้าสู่ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม 2487⁸¹ ในงานนี้ พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้เป็นผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติโอนมัติพระราชกำหนดดังกล่าวต่อสภาผู้แทนราษฎรในนามของรัฐบาล โดยให้เหตุผลว่า⁸²

การจัดสร้างพุทธบรมมณฑลเป็นการสร้าง นครศักดิ์สิทธิ์แห่งพุทธศาสนา ให้เป็นแหล่งกลางที่ประชุมแห่ง การศึกษาและปฏิบัติธรรม เป็นที่รวมประดิษฐานแห่งศาสนวัตถุโบราณทั่วราชอาณาจักร และเป็นที่ตั้งแห่งการบริหารพุทธศาสนา คณะสงฆ์ อีกทั้งเป็นนิวาณมณฑลของพุทธมามกะอีกด้วย

⁷⁹โปรดดูคำอภิปรายของนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์. สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 4/2487," 20 กรกฎาคม 2487.

⁸⁰เรื่อง เค็ดชวกัน

⁸¹สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 5/2487," 22 กรกฎาคม 2487.

⁸²เรื่อง เค็ดชวกัน

พล. ต. ประยูร ภมรมนตรี ชี้แจง เหตุผลที่ต้องรับตราเป็นพระราชกำหนดว่า 83

- - - การจัดสร้างพุทธบรมมณฑลเป็นกรณีพิเศษซึ่งชนชั้นชนมียศ และทางรัฐบาลได้เรียนถาม คณะสงฆ์แล้ว ทางคณะสงฆ์ได้ให้ความเห็นว่าควรจะประกาศสถาปนาในวันศุกร์ถึงวันเสาร์ นั้น คือวันวิสาขบูชาซึ่งตรงกับวันที่ 5 มิถุนายน รัฐบาลเห็นว่า เป็นกรณีจำเป็นและเป็น ประโยชน์ต่อบ้านเมือง จึงได้ออกพระราชกำหนดล่วงหน้าในขณะที่ไม่มีการประชุมสภา

พล. ต. ประยูร ภมรมนตรี ได้กล่าวชี้แจงต่อไปอีกว่า 84

การที่ประเทศไทยเป็นเมืองพุทธศาสนา จึงเป็นการสมควรที่จะมีแหล่งกลางแห่ง พุทธศาสนาค้าง เช่นศาสนาก่อน ที่มีแหล่งกลางด้วยกันทั้งนั้น อาทิ ศาสนาฝ่ายโรมัน-คาทอลิก และนิกายอะหมัด ซึ่งต่างก็มีเมืองสำคัญเป็นแหล่งกลางสำหรับการบริหาร และดำเนินการ พุทธบรมมณฑลนั้นก็ได้รับความร่วมมือด้วยดีจากฝ่ายอาณาจักร คือ คณะกรรมการจากรัฐบาลและฝ่ายพุทธจักรคือคณะกรรมการฝ่ายสงฆ์ ที่จะได้ร่วมกันบริหาร ด้วยเหตุนี้จึงควรที่สมาชิกผู้เลื่อมใสในศาสนาจะมีความศรัทธาและอนุโมทนาในการจัดตั้ง พุทธบรมมณฑลให้เป็นไปตามความประสงค์โดยทั่วกัน

การที่รัฐบาลอ้างเอาพุทธศาสนาเป็นเหตุผลในการจัดสร้างพุทธบรมมณฑลครั้งนี้ได้ก่อให้เกิดความลำบากแก่บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ อยู่พอสมควร ทั้งนี้เพราะการอภิปรายคัดค้านจะต้องอยู่ในกรอบหรือขอบเขตที่ไม่ไปกระทบกระเทือนต่อศาสนา หรือคณะสงฆ์ แต่อย่างไรก็ตามฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้เตรียมทหารมาอย่างดีแล้วก็ยังคงสามารถอภิปรายคัดค้านอย่างมีเหตุผลโดยอ้างเอาผลประโยชน์ของประชาชนมาเป็นอันดับแรก บรรดาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่งฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เช่น ร.ท. อู๊ด นิคอสูร ผู้แทนราษฎรจังหวัดนครราชสีมา นายทองอยู่ เอี่ยมบุญอ้อม ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนคร-ธนบุรี นายทอง สิทธิธรรม ผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี นายเลียง ไชยกาล ผู้แทนราษฎรจังหวัด อุบลราชธานี นายหัน สุพรรณสาร ผู้แทนราษฎรจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นายหัน พรหมธิดุล

83 เรื่องเดียวกัน

84 หัก คาวเรื่อง, เบื้องหลังการสังหารโหด 4 อดีตรัฐมนตรี, (พระนคร:

ผู้แทนราษฎรจังหวัดบุรีรัมย์ นายแก้ว สิงหเชนทร์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดพิจิตร นายเคียง ศิริพันธ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสกลนคร ก็ได้ร่วมกันอภิปรายคัดค้านรัฐบาล⁸⁵ โดยสรุปเหตุผลที่คัดค้านได้ว่าเป็นการใช้จ่ายทุ่มเพื่อยโดยไม่จำเป็นทำให้สินค้าราคาแพงขึ้น เพราะแทนที่จะมุ่งปรับปรุงความเป็นอยู่ของราษฎรที่ทุกข์ยากในภาวะสงคราม กลับดำเนินการสร้างพุทธบุรีมณฑลซึ่งเป็นการสร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะราษฎรในจังหวัดสระบุรี และพระนครศรีอยุธยา

อย่างไรก็ตาม พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี ก็ได้กล่าวชี้แจงเพิ่มเติมอีกว่า⁸⁶

เรื่องการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑลนั้นเป็นเรื่อง เดิมก่อนเรื่องการจัดสร้างนครบาลเพชรบูรณ์ โดยได้มีการดำริไว้ก่อนแล้ว แต่มาขอขยายเป็นการสร้างพุทธบุรีมณฑลซึ่งไม่ใช่เป็นเรื่องการสร้างเมืองหลวง หากจะให้เป็นแหล่งกลางพุทธศาสนา ส่วนเรื่องการใช้จ่ายทุ่มเพื่อยและการเป็นเหตุให้สินค้าราคาแพงขึ้นนั้น รัฐบาลมีวิธีแก้ไขตรงกันโดยใช้วิธีช่วยตัวเองไม่ว่าจะเป็นการเผาอิฐ-การตัดไม้และการขนส่ง ซึ่งสรุปได้ว่าจะไม่กระทบกระเทือนราคาสินค้าในท้องตลาด นอกจากนี้ยังเป็นการบำรุงส่งเสริมพุทธศาสนา จะทำให้ประชาชนได้มีที่ยึดมั่นทางจิตใจ

การชี้แจงเหตุผลของฝ่ายรัฐบาลกรณีการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล นับว่าเป็นไปในลักษณะเดียวกับการชี้แจงเหตุผลกรณีการสร้างเมืองหลวงที่เพชรบูรณ์ กล่าวคือ รัฐบาลมิได้ชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงว่าการดำเนินการดังกล่าวเป็นแผนการทางยุทธศาสตร์ที่จะสร้างฐานทัพเพื่อป้องกันอิทธิพลของฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่เข้ายึดครองพื้นที่หลังแนวรบบริเวณจังหวัดสระบุรี แต่รัฐบาลกลับไปแสดงเหตุผลด้านศาสนาซึ่งเป็นเรื่องที่มีข้อกังขา ทำให้ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โจมตีว่าในภาวะสงครามในสิ่งที่รัฐบาลจะคำนึงถึงมากที่สุดได้แก่ความเป็นอยู่ของประชาชน รัฐบาลไม่ควรดำเนินการในสิ่งที่เป็นการทุ่มเพื่อยอันก่อความเดือดร้อนแก่ประชาชน และการที่ พล.ต. ประยูร ภมรมนตรี กล่าวอ้างว่าได้ดำริที่จะจัดตั้งพุทธบุรีมณฑลมาก่อนการสร้าง

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 254-255.

⁸⁶ วิเทศกรรมีย์ (นามแฝง), ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย,

นครเพชรบูรณ์นั้นกลับเป็นการเปิดช่องโหว่ให้แก่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ โดยนายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ ได้กล่าวโจมตีรัฐบาลว่า ⁸⁷

การเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑลเป็นการไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญมาตรา 52 ทั้งนี้เพราะแทนที่รัฐบาลจะเสนอเป็นพระราชบัญญัติต่อสภา ในการประชุมสมัยวิสามัญระหว่างวันที่ 1 พฤศจิกายน-31 ธันวาคม 2486 หนึ่งๆที่ทราบ ว่าไม่อาจรอไปอีกได้ แต่รัฐบาลกลับมิได้เตรียมการให้พร้อมแต่อย่างใด นอกจากนั้น เหตุการณ์ในกรณีนี้ก็มีใช่เป็นกรณีฉุกเฉินถึงกับจะเรียกประชุมสภามิได้

นายทองอินทร์ ภูมิพัฒน์ เป็นผู้ที่อภิปรายคัดค้านรัฐบาลเป็นคนสุดท้ายและเป็นผู้เสนอให้ปิดการอภิปรายเพื่อลงมติต่อไป โดยที่ฝ่ายรัฐบาลก็มีโต้หักล้างแต่อย่างใด หนึ่งๆที่การอภิปรายของ พล. ต. ประยูร ภมรมนตรี ก็มีโต้ให้เหตุผลที่กระจ่างและเพียงพอแก่สภาผู้แทนราษฎร รัฐมนตรีร่วมรัฐบาลคนอื่นๆก็มีโต้ชี้แจงเหตุผลให้เห็นถึงความจำเป็นใดๆในการที่ต้องจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล คงปล่อยให้ พล. ต. ประยูร ภมรมนตรี เป็นผู้ชี้แจงแต่เพียงผู้เดียว และในที่สุดที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ก็ลงมติด้วยคะแนนลับเช่นเดียวกับการลงมติร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ตามมติของ ร.ท. ประจวบ มหาจันทร์ ⁸⁸ ผลการลงมติปรากฏว่าที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรไม่รับหลักการร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล ด้วยคะแนนเสียง 43 ต่อ 41 เสียง ⁸⁹ นับว่าเป็นความพ่ายแพ้ของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการเสนอร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดถึงสองครั้งติดต่อกันในช่วงระยะเวลาสามวัน แต่ในทางกลับกันนับว่าเป็นความสำเร็จของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ที่แผนการโค่นล้มรัฐบาลในสภาผู้แทนราษฎร ลุล่วงไปด้วยดี

⁸⁷ หัตถ์ คาวเรื่อง, เบื้องหลังการสังหารโหด 4 อดีตรัฐมนตรี, หน้า 256.

⁸⁸ ซึ่งมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับรองจำนวน 21 เสียงถูกต้องตามข้อบังคับฯ ไปรคต สำนักงานเลขานุการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 5/2487," 22 กรกฎาคม 2487.

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน

เมื่อสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติพระราชกำหนดทั้งสองฉบับของ
รัฐบาลตั้งกล่าวมาแล้ว เป็นเหตุให้พระราชกำหนดทั้งสองฉบับตกไป ตามความในมาตรา
52 วรรค -2 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ 10 ธันวาคม 2475 ความว่า⁹⁰

ในคราวประชุมสภาผู้แทนราษฎรต่อไป ท่านให้ว่าพระราชกำหนด (ที่รัฐบาลตราขึ้นใน-
ระหว่างที่สภาผู้แทนราษฎรไม่อยู่ในสมัยประชุม) นั้นเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เพื่ออนุมัติ
แล้วพระราชกำหนดนั้นก็เป็พระราชบัญญัติต่อไป ถ้าสภาผู้แทนราษฎรไม่อนุมัติให้
พระราชกำหนดก็เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่าง
ที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

การฟ่ายเพื่องรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ในสภาผู้แทนราษฎรครั้งนี้มีว่าเป็น
การวางแผนการอย่างรอบคอบของฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ที่ได้มีการเตรียมการมาตลอดในขณะที่
ที่ความนิยมในรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม ตกต่ำลงถึงขีดสุด แผนการเข้าดูมเสี้ยม ตลอดจน
การหาเสียง เพื่อสนับสนุนในสภาผู้แทนราษฎร ได้ดำเนินไปทีละขั้นคอนจนกระทั่งสามารถ
สนับสนุนให้บุคคลฝ่ายตนเข้ารับตำแหน่งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ตามลำดับ
สำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรส่วนใหญ่หันมาให้การสนับสนุนฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ เป็นจำนวน
มาก ทั้งนี้เนื่องจากสถานการณ์สงครามในต้นปี 2487 ได้สิ้นแปรไปจนเห็นทางแพ่งของฝ่าย-
อักษะอย่างเด่นชัด ประกอบกับขบวนการเสรีไทยของนายปรีดี พนมยงค์ มีช่องทางที่กว้างขวาง
และได้ดำเนินการต่อต้านญี่ปุ่นอย่างได้ผล จึงเห็นว่าขบวนการเสรีไทยเป็นทางออกประการเดียว
ที่จะสามารถกู้ชาติให้พ้นจากภัยสงครามได้ ดังนั้นการที่ฝ่ายนายปรีดี พนมยงค์ ได้ฉวย
โอกาสโจมตีร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้งสองฉบับจึงประ สัมผลสำเร็จ โดยที่รัฐบาล
จอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่สามารถที่จะชี้แจงเหตุผลที่แท้จริงของการดำเนินกิจการตามพระราชกำหนด
ทั้งสองฉบับได้

ภายหลังจากประ สัมผลความพ่ายแพ้ในสภาผู้แทนราษฎรกรณีการ เสนอร่างพระราชบัญญัติ-
ทั้งสองฉบับตั้งที่กล่าวมาแล้ว จอมพล ป พิบูลสงคราม ก็ได้เรียกประชุมคณะรัฐมนตรี เป็นกรณี
เร่งด่วนเพื่อพิจารณากรณีการทำผิดเพิ่มเติมให้ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏว่าที่ประชุมมีความเห็น

⁹⁰ โภคิน พลกุล, เอกสารเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญไทย, หน้า 18-19.

แตกแยกเป็นสองฝ่าย⁹¹ ฝ่ายแรกเห็นว่าควรประกาศพระราชกฤษฎีกาขุดสภามุแทนราษฎร เพื่อทำการเลือกตั้งใหม่ภายในเก้าสิบวัน ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรจะลาออกตามมารยาททางการเมือง ปัญหาสำคัญในที่ประชุมขณะนั้นก็คือ ประเด็นที่ว่ารัฐบาลเห็นคุณค่าในสภามุแทนราษฎรในเรื่องนี้ หมายความว่าสำคัญนั้นจะถือว่าเท่ากับเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจหรือไม่ เพราะถ้าเป็นการแสดงความไม่ไว้วางใจแล้วรัฐบาลก็สมควรที่จะลาออกตามมารยาททางการเมือง ซึ่งปรากฏว่ารัฐมนตรีส่วนใหญ่ให้ความเห็นไปในทำนองว่ารัฐบาลควรจะลาออก ทั้งนี้ เพราะการที่สภามุแทนราษฎรไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดทั้ง สองฉบับอันเป็นนโยบายสำคัญของรัฐบาลก็เท่ากับเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจรัฐบาล แต่เมื่อลาออกแล้ว สภามุแทนราษฎรก็อาจแนะนำผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ให้แต่งตั้งใหม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม เห็นด้วยกับความคิดเห็นของรัฐมนตรีส่วนใหญ่ ประกอบกับเพื่อเป็นการแสดงว่าตนเป็นผู้ที่นิยมระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง ดังนั้นจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้กราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2487 โดยอ้างเหตุผลว่า⁹²

... เพราะเหตุที่สภามุแทนราษฎรไม่อนุมัติร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ กับร่างพระราชบัญญัติอนุมัติพระราชกำหนดการสร้างพุทธอนุสรณ์ผล ซึ่งเท่ากับเป็นการไม่ให้ความไว้วางใจต่อรัฐบาล ดังนั้น นายกรัฐมนตรีและคณะจึงขอลาออกตามวิถีทางรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ตามการที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี อาจพิจารณาได้ทั้งในแง่ที่ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ปฏิบัติตามกฎหมายของระบอบประชาธิปไตย หรืออีกแง่หนึ่งที่ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม คาดคะเนว่าในที่สุดแล้วตนก็จะได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีต่อไปอีก ดังเช่นเหตุการณ์ที่ผ่านมาในอดีต

⁹¹ ประทีป ประทีประเสน, จอมพล ป. พิบูลสงคราม ชวนศึกษาไร่แผ่นดิน (พระนคร: โรงพิมพ์พัฒนาการพิมพ์, 2501), หน้า 49-51.

⁹² โดยยื่นใบลาออกต่อคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ไปรศุ สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภามุแทนราษฎร สมัยสามัญ ครั้งที่ 7/2487," 1 สิงหาคม 2487.

จึงได้ยื่นใบลาออกตามมารชาทางการเมือง แต่การฉกฉวยปรากฏว่านายปรีดี พนมยงค์
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์และสภาผู้แทนราษฎรได้อนุมัติใบลาออกพร้อมกับแต่งตั้งนายกรัฐมนตรียุ
 คนใหม่ทันที⁹³ ซึ่งก็เป็นเหตุให้พระองค์เจ้าอาทิตย์ ประชานขณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
 ผู้ฝึกฝืนในจอมพล ป พิบูลสงคราม มาโดยตลอดได้ลาออกจากตำแหน่ง เมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม
 2487⁹⁴

การยื่นใบลาออกของจอมพล ป พิบูลสงคราม ในครั้งนี้มีผลแตกต่างจากการยื่นใบลา
 ออกเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2486 เนื่องจากในครั้งนี้นักวิชาการเป็นฝ่ายแพ้คะแนนเสียงใน
 สภาผู้แทนราษฎร จึงต้องลาออกจากการเป็นรัฐบาล นอกจากนี้การที่นายปรีดี พนมยงค์
 ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้อนุมัติใบลาออกและประกาศแต่งตั้งนายควง อภัยวงศ์ ขึ้นเป็น
 นายกรัฐมนตรีคนใหม่ในทันที จึงเป็นเหตุให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ไม่อาจโต้แย้งได้ดังเช่น
 เหตุการณ์ที่ผ่านมา

จากการช่วงชิงอำนาจทางการเมืองระหว่างคณะผู้ก่อการกลุ่มคนหนุ่มสองฝ่าย จน
 กระทั่งฝ่ายพลเรือนที่นายปรีดี พนมยงค์ เป็นแกนนำสำคัญ คำวินิจฉัยของศาลทางการเมืองเป็น
 ผลสำเร็จ อันเป็นเหตุให้จอมพล ป พิบูลสงคราม ต้องยุติอำนาจทางการเมืองไป และ
 สัมผัสให้นายควง อภัยวงศ์ ผู้นำพลเรือนที่สำคัญอีกคนหนึ่ง เข้าจัดตั้งรัฐบาลบริหารประเทศ
 ตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม 2487 เป็นคัมภีร์งานสำคัญของรัฐบาลนอกเหนือจากหน้าที่ในการ
 บริหารประเทศแล้วก็คือ การเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ 10
 ธันวาคม 2475 และยกร่างขึ้นเป็นฉบับใหม่ทั้งฉบับ (ฉบับพุทธศักราช 2489) ซึ่งการดำเนิน
 การดังกล่าวจะโค่นล้มสถาบันที่ไปถึงเหตุผลของการเสนอให้มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญจนถึงกับ
 ยกร่างขึ้นเป็นรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ทั้งฉบับว่าในความเป็นจริงแล้วเป็นเจตนาของผู้นำฝ่ายพลเรือน
 ที่จะให้มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยที่แท้จริง หรือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฏจักรของ
 ความขัดแย้งทางการเมือง

⁹³"ประกาศแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี" ราชกิจจานุเบกษา แขนกฤษฎีกา เล่ม 61
 ตอนที่ 47 (1 สิงหาคม 2487): หน้า 324.

⁹⁴สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ,
 ครั้งที่ 7/2487," 1 สิงหาคม 2487.